m_educ_2025_174

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи

Кафедра практичної психології

Чинники професійної мотивації студентів музичних спеціальностей

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:
студентка 6 курсу, 623 групи
Стефурак Серафима Петрівна
Керівник:
канд. психол. наук,
доц. **Канівець Т. М.**

До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол №____від_____2024 р.
Зав. кафедри_____доц. Радчук В.М.

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Стефурак С.П. **Чинники професійної мотивації студентів музичних спеціальностей** – Кваліфікаційна робота

Галузь музичного мистецтва є одним з культуротворчих пластів соціуму та має особливу значущість у всі часи. Однак, в умовах стрімких технологічних і суспільних змін, підтримка професійної мотивації студентів-музикантів набуває особливої актуальності.

У кваліфікаційній роботі було досліджено та проаналізовано психологічні особливості та чинники мотиваційної спрямованості студентів різних музичних спеціальностей.

У процесі теоретичного аналізу теми було розглянуто сферу мотивації через призму психології творчості та специфіки діяльності конкретого фаху з метою проведення дослідження впливу мотиваційних чинників на професійне становлення музикантів.

Результати емпіричного дослідження показали, що у студентів інструментального відділу домінує внутрішня мотивація з акцентом на задоволенні від творчості, тоді як у представників хорового відділу переважає командна орієнтація. Проте об’єднує обидві групи прагнення до самореалізації, яке є ключовим рушієм у навчанні та кар'єрі.

Ключові слова: професійна мотивація, психологічні особливості, мотиваційні чинники, психологія творчості, музичне мистецтво.

ABSTRACT

Stefurak S.P. **Professional Motivation Factors Among Students Of Musical Specialties –** Qualification work

The branch of musical art is one of the culturally creative layers of society and has been of particular importance at all times. However, in conditions of rapid technological and social changes, supporting the professional motivation of student musicians acquires particular relevance.

In the qualification work, the psychological features and factors of the motivational orientation of students of various musical specialties were investigated and analyzed.

In the process of theoretical analysis of the topic, the sphere of motivation was considered through the prism of the psychology of creativity and the specifics of the activities of a specific specialty in order to conduct a study of the influence of motivational factors on the professional development of musicians.

The results of the empirical study showed that students of the instrumental department are dominated by internal motivation with an emphasis on satisfaction from creativity, while representatives of the choral department are dominated by team orientation. However, both groups are united by the desire for self-realization, which is a key driver in education and career.

Keywords: professional motivation, psychological characteristics, motivational factors, psychology of creativity, musical art.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____С.П. Стефурак

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП 5
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ 7
1.1. Поняття мотивації у психології: основні підходи до вивчення та теорії 7
1.2. Мотиваційна сфера особистості: структура, особливості розвитку 15
1.3. Роль нейромедіаторів у процесі хімічної регуляції мотивації..... 19
1.4. Мотивація як визначальний компонент майбутніх фахівців..... 24
РОЗДІЛ ІІ. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРЯМОВАНОСТІ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА 29
2.1. Психологічні аспекти творчості: характеристика мислення, процесів і ролі емоцій 29
2.2. Взаємозв'язок мотивації та творчої активності. Особливості мотивації у творчих (музичних) професіях..... 35
2.3. Психологічні умови та особливості розвитку здібностей і реалізації творчого потенціалу студентів-музикантів різних спеціальностей у процесі навчання 40
РОЗДІЛ ІІІ. ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЧИННИКІВ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ У СТУДЕНТІВ ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ ТА ХОРОВОГО ВІДДІЛІВ 47
3.1. Проведення та забезпечення емпіричного дослідження..... 47
3.2. Визначення джерел мотиваційних впливів на вибір професії..... 48
3.3. Дослідження показників внутрішньої та зовнішньої мотивації професійної діяльності 53
3.4. Визначення емоційної складової мотиваційної сфери особистості..... 58
3.5. Вивчення особистісних характеристик студентів музичних спеціальностей 61
ВИСНОВКИ 64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 67
ДОДАТКИ..... 73

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах сучасного світу посиленої цифровізації та викликів, які з’являються перед освітньою системою останніми роками важливим є розуміння психологічних та мотиваційних чинників, що мають вплив на вибір професії та подальшу навчальну діяльність студентів мистецьких спеціальностей. Мотиваційний профіль студентів-музикантів визначає не лише їхні академічні досягнення, а й емоційне благополуччя, стійкість до стресу та здатність до творчого самовираження. Поглиблене дослідження цих аспектів дозволить виявити, як внутрішня мотивація, ціннісні орієнтації та психологічні установки сприяють ефективному навчальному процесу та подальшій професійній діяльності. Це допоможе розробити методики психологічної підтримки та педагогічні стратегії, які покращать самореалізацію студентів у їхній професійній та творчій діяльності.

Представники вітчизняних науковців, котрі досліджували дану проблематику: Аршава І.Ф.[1], Бех І.Д. [2], Занюк С.С.[7], Климчук В.О.[10], В. Кутєпова-Бедун В.Ю. [17], Музика О.Л [21], Музика О.О. [22] та Подшивайлов Ф.М. [27].

Серед зарубіжних фахівців дану тему вивчали: Амабайл Т. [45], Герцберг Ф.[8], Берлайн Д. [46], Хекхаузен Г. [53], Маслоу А. [56], МакКеланд Д.[57], Портер Л.[59] та інші. Дослідники розглядали особистісні та соціально-психологічні аспекти, що впливають на вибір професії, складність мотиваційної структури, потребу самореалізації та психологічні умови для творчого розвитку.

Творча особистість реалізовує свій потенціал у доволі гнучкій сфері, що здатна адаптовуватись до стрімких змін сьогодення та залишатись стійкою до її викликів.

Водночас на шляху досягнення певного рівня майстерності складна структура індивіда-митця може стикатися з рядом труднощів у своєму

професійному становленні. Особливої актуальності ця тема набуває у період появи різного роду штучних замінників живого мистецтва та, водночас, посилення конкурентної боротьби на великому ринку. Також нові виклики кидає російсько-українська війна, через яку культурно-митецький сегмент переживає часи особливої нестабільності. Все це актуалізує питання дослідження мотиваційних важелів особистостей у творчих сферах.

Об'єкт дослідження: професійна мотивація.

Предмет дослідження: особистісні чинники професійної мотивації студентів музичних спеціальностей.

Мета: теоретичний аналіз та емпіричне дослідження чинників професійної мотивації студентів-музикантів різних спеціальностей (інструментальних та хорового відділів).

Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання таких ***завдань:***

- проаналізувати українські та зарубіжні джерела з обраної теми;
- розкрити психологічні особливості творчих особистостей, вплив набуття професійних компетенцій в межах навчання на мотивацію до розвитку музичної кар'єри;
- провести емпіричне дослідження та здійснити аналіз результатів з визначення особистісних чинників мотиваційної сфери студентів-музикантів.

Гіпотеза дослідження: особливості професійної мотивації студентів різних музичних спеціальностей будуть відрізнятися.

Для виконання поставлених завдань було використано комплекс теоретичних і експериментальних **методів:** аналіз, порівняння,систематизація, узагальнення, а також: емпіричні та діагностичні методики.

Структура роботи: вступ, 3 розділи (2 теоретичних та емпіричний), висновки, список використаних джерел, додатки, рисунки, таблиці, діаграми. Загальний обсяг роботи 81 сторінка друкованого тексту.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Поняття мотивації у психології: основні підходи до вивчення та теорії

Мотивація – це психологічний процес, який спонукає людей до дій, спрямованих на задоволення їхніх потреб і досягнення цілей організації. Вона заохочує до активної участі, забезпечуючи як особисту самореалізацію, так і досягнення бізнес-цілей. Один з дослідників сфери мотивації Г. Хекхаузен розглядає її як «це результат взаємодії між прагненням до успіху і страхом невдачі, що визначає нашу готовність докладати зусиль» [53]. В організаційному середовищі мотивація відіграє вирішальну роль у формуванні поведінки працівників, їхньої продуктивності та задоволеності роботою. Вона слугує життєво важливим зв'язком між індивідуальними зусиллями та загальною ефективністю компанії.

Мотиваційні зусилля є складними, оскільки вони включають не лише зовнішні стимули, такі як фінансові винагороди, але й внутрішні фактори, такі як визнання, досягнення та особистий розвиток. Мотивація впливає на те, як працівники сприймають свої ролі, обов'язки та цінність свого внеску в організацію [7]. Компанії повинні розуміти і застосовувати різні мотиваційні стратегії, щоб підтримувати залученість працівників, особливо в умовах розвитку ринку праці та посилення конкуренції в бізнес-середовищі.

На багатогранності явища мотивації акцентує О. Хміляр, розглядаючи його як фактор, що обумовлений унікальністю самої людини та безпосередньою складністю її життєвого простору [40].

Теорії мотивації в психології зазвичай поділяються на дві категорії: змістовні та процесуальні. Теорії змісту досліджують внутрішні чинники, які спонукають людей до дії, зосереджуючись на тому, що їх мотивує. Процесуальні теорії, з іншого боку, зосереджуються на тому *, як* відбувається

мотивація, досліджуючи процеси прийняття рішень, пов'язані з досягненням певних цілей. Обидва підходи є важливими для розуміння та управління поведінкою людини на робочому місці [20]. Основні завдання мотивації:

- Розвиток у кожного працівника розуміння природи і важливості мотивації в процесі роботи;
- Навчання персоналу та керівництва психологічним основам внутрішньої комунікації в компанії;
- Розвиток демократичних підходів до управління персоналом з використанням сучасних методів мотивації для кожного керівника.

Історично одним з перших методів мотивації була політика *«батога і пряника».* Цей підхід, заснований на заохоченнях і покараннях, був ефективним для рутинних завдань з невеликою варіативністю. Він домінував в індустріальну епоху, коли ієрархічні командні системи були нормою [39]. Однак з часом стали очевидними обмеження цього методу. Жорсткість систем покарання-винагороди не враховувала особистих прагнень та емоційного благополуччя, особливо в міру того, як робочі ролі ставали дедалі складнішими. У відповідь на це з'явилися психологічні методи мотивації, які наголошували на важливості особистого задоволення та внутрішніх винагород, таких як визнання, самоповага та моральна реалізація.

Еволюція мотиваційних теорій відображає зміну ставлення до роботи та людської поведінки. Наприклад, розвиток гуманістичної психології, особливо завдяки роботам Абрахама Маслоу, який підкреслив, що люди мають ієрархію потреб. Маслоу ввів поняття ієрархії потреб, яка описує шлях, який людина повинна пройти, щоб досягти самоактуалізації. В основі цієї ієрархії лежать фізіологічні потреби, такі як їжа та житло. Після того, як вони задоволені, люди шукають безпеки, а потім любові та прихильності. Вище в ієрархії знаходяться потреби в повазі, які включають в себе визнання і повагу з боку інших [56]. На вершині піраміди лежить самореалізація, реалізація особистих талантів і здібностей. Однак лише невеликий відсоток людей досягає цього

рівня, оскільки багато хто залишається заклопотаним задоволенням своїх потреб нижчого рівня.

Для Маслоу самоактуалізація є вершиною особистісного зростання. Вона передбачає безперервний розвиток, творчість і глибоку відданість своєму життєвому призначенню. Самоактуалізована людина демонструє унікальні якості, такі як незалежність, спонтанність і здатність формувати глибокі міжособистісні зв'язки. Ці люди цілеспрямовані, зосереджені на досягненні своїх цілей і знаходять радість у реалізації своїх пристрастей. Маслоу також підкреслював, що їхнє відчуття мети дозволяє їм переживати глибокі емоційні стани і єдність з іншими, приймаючи вищі цінності, такі як істина, краса і цілісність – те, що він називав метапотребами.

Шлях до самоактуалізації не обходиться без боротьби; навіть ті, хто досягає цього етапу, не позбавлені тривоги чи внутрішніх конфліктів. Однак вони підходять до викликів як до можливостей для особистісного зростання. Маслоу казав що, такі люди присвячують своє життя осмисленим заняттям, поєднуючи роботу і задоволення та зосереджуючись на самовдосконаленні, а не на зовнішніх винагородах.

Процес самоактуалізації твимагає відмови від суспільних норм, коли вони суперечать особистим цінностям. Маслоу заохочував людей прислухатися до свого внутрішнього голосу, робити прогресивний вибір, що відповідає особистісному зростанню, а також бути відповідальними і чесними. Завдяки невеликим, послідовним досягненням вони розвивають здатність сприймати світ свіжим поглядом і переживають моменти трансценденції та екстазу. Ці найвищі переживання відображають кульмінацію особистого розвитку, де сходяться робота, пристрасть і сенс.

Двофакторна теорія Фредеріка Герцберга використовує інший підхід, розрізняючи «гігієнічні фактори» та «мотиватори» які висвітлено на рис. 1.1. [8]:

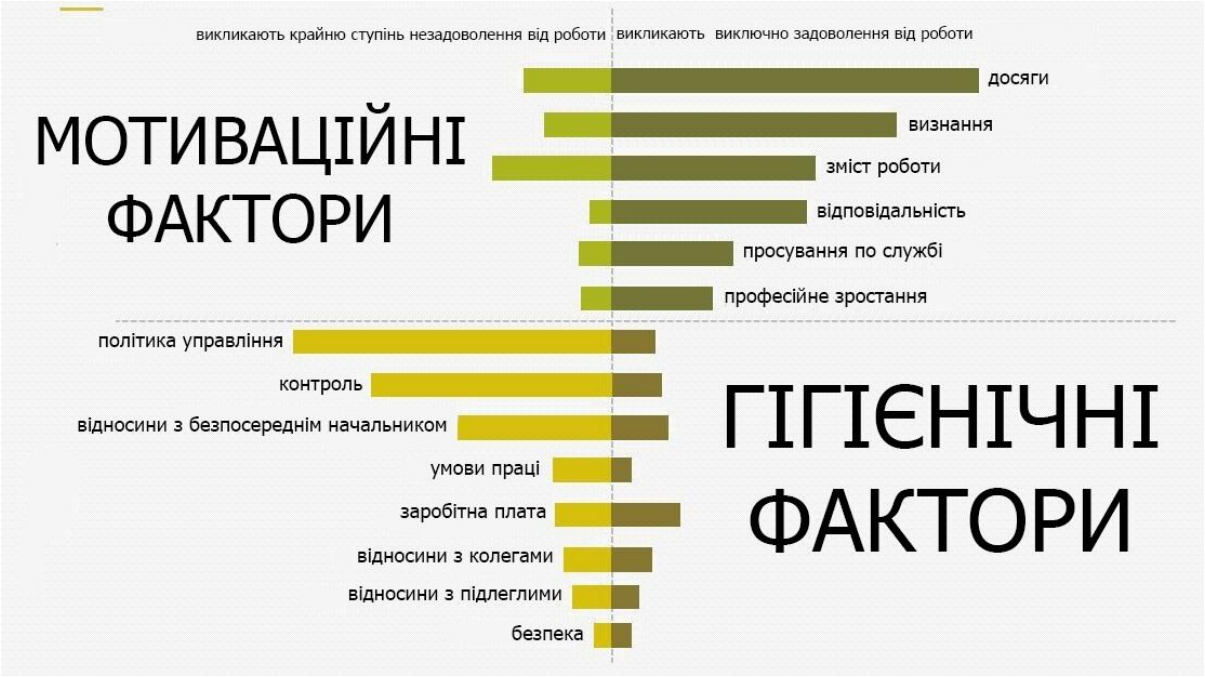

Рис 1.1. Мотиваційні фактори за Герцбергом

Гігієнічні фактори, на думку Герцберга, є важливими елементами, пов'язаними з оточенням працівника, які можуть запобігти незадоволеності, але не мотивують працівників до кращої роботи. Ці фактори включають такі елементи, як заробітна плата, соціальний статус, організаційна політика, умови праці та якість міжособистісних стосунків з керівниками, колегами та підлеглими. Герцберг стверджував, що задовільний рівень гігієнічних факторів необхідний для підтримання базового рівня задоволеності роботою, однак їхня наявність сама по собі не надихає працівників на досягнення успіху. Натомість, саме їх відсутність може призвести до значної демотивації та невдоволення серед працівників. Наприклад, якщо працівники відчувають, що умови їхньої праці є поганими або що вони не отримують адекватної компенсації за свої зусилля, вони, швидше за все, відчуватимуть незадоволеність, що може призвести до зниження продуктивності та морального духу.

З іншого боку, *мотивуючі фактори* притаманні самій роботі і є справжніми рушіями мотивації працівників. Герцберг визначив ці фактори як такі, що спонукають людей виконувати свою роботу з більшим ентузіазмом і відданістю. Вони включають такі елементи, як почуття досягнення,

можливості кар'єрного зростання, визнання і схвалення досягнень, високий ступінь відповідальності, перспективи особистого і професійного зростання. Ці мотивуючі фактори сприяють формуванню почуття мети та самореалізації, що спонукає працівників не лише відповідати, але й перевершувати очікування від роботи. Наприклад, коли працівники отримують визнання за свій внесок або можливість брати участь у складних проектах, вони з більшою ймовірністю почуватимуться вмотивованими та залученими до виконання своїх обов'язків [51].

Одним із парадоксальних висновків теорії Герцберга є його твердження, що зарплата, хоча і є гігієнічним фактором, не є справжнім мотиватором. Замість того, щоб бути рушієм мотивації, зарплата слугує насамперед для запобігання незадоволеності. Це означає, що хоча конкурентоспроможна компенсація може утримувати працівників і зменшувати плинність кадрів, саме наявність мотивуючих факторів дійсно підвищує задоволеність роботою і спонукає людей прагнути до досконалості.

Мотиваційна теорія Девіда МакКлелланда наголошує на трьох ключових рушійних силах поведінки: потреба в досягненні, потреба у владі та потреба в приналежності. Розроблена в 1960-х роках МакКлеландом, професором Гарвардського університету, який присвятив три десятиліття вивченню мотивації, ця теорія визначає три основні рушійні сили поведінки: потреба в досягненні, потреба у владі та потреба в приналежності. Дослідження МакКлелланда мали на меті зрозуміти людську природу та створити інструменти вимірювання для оцінки того, як люди роблять вибір на основі цих потреб, що випливають з їхнього життєвого досвіду та культурного походження.

Потреба досягнення (nACH) фокусується на бажанні людини досягати цілей і досягати успіху. Люди, мотивовані цією потребою, зазвичай прагнуть особистої відповідальності, зворотного зв'язку та помірного ризику у своїх починаннях. Люди з високими досягненнями часто характеризуються невпинним прагненням до успіху, прагненням бути найкращими і отримувати

визнання за свої досягнення. І навпаки, люди з низькою потребою в досягненнях можуть боятися невдач і уникати брати на себе відповідальність, яка може наражати їх на ризик. Це прагнення до досягнень перегукується з аспектами теорії самоактуалізації Маслоу та принципами мотивації Герцберга, ілюструючи загальну тему прагнення до особистої досконалості.

Потреба у владі (nPOW) – це мотивація людини впливати на інших і контролювати їх. Люди з високою потребою у владі часто прагнуть до лідерських ролей, де вони можуть стверджувати свій вплив і вимагати лояльності. Хоча крайні прояви цього мотиву можуть призвести до диктаторської поведінки, більш позитивні прояви спостерігаються в ефективних лідерів або тренерів, які розширюють можливості своїх команд і заохочують особистісний ріст. МакКлелланд виявив, що люди, мотивовані владою, часто добре підходять для керівних посад, оскільки вони можуть делегувати завдання і надихати своїх підлеглих. Однак мотив влади має і зворотній бік: людей, якими керує ця потреба, можуть сприймати як кар'єристів, які часто змінюють роботу заради кращих можливостей і часто здаються менш зацікавленими у своїй поточній ролі.

Потреба в афіліації (nAFF) підкреслює важливість соціальних зв'язків і приналежності. Люди з високою потребою в афіліації мотивовані прийняттям і дружбою, цінують свої міжособистісні стосунки на робочому місці. Такі люди, як правило, віддають перевагу атмосфері співпраці і прагнуть підтримувати гармонію в колективі. Хоча вони досягають успіху в командній роботі та сприяють створенню позитивної атмосфери на робочому місці, люди, мотивовані на приналежність, можуть не мати амбіцій до кар'єрногозростання [57]. Вони часто задовольняються своїми посадами, не прагнучи доособистого зростання або вдосконалення, що може зробити їх менш ефективними працівниками порівняно з тими, хто мотивований досягненнямиабо владою.

На відміну від змістовних теорій, процесуальні теорії зосереджуються на тому, як мотивація розвивається з часом. Теорія очікування Віктора Врума

стверджує, що працівники мотивовані, коли вірять, що їхні зусилля приведуть до бажаних результатів. Теорія підкреслює важливість чіткої комунікації між керівниками та працівниками щодо взаємозв'язку між зусиллями, результатами та винагородою. Якщо працівники розуміють, що більші зусилля призведуть до більшої винагороди, вони з більшою ймовірністю залишатимуться мотивованими [60].

Теорія справедливості, розроблена Джоном Стейсі Адамсом, припускає, що працівники оцінюють справедливість, порівнюючи свої внески та результати з внесками та результатами своїх колег. Якщо вони відчувають нерівність – наприклад, що їм доводиться виконувати більше роботи за ту саму зарплату – вони можуть зменшити свої зусилля або стати незадоволеними. Теорія справедливості підкреслює важливість справедливих і прозорих систем винагороди для підтримання морального духу та залученості працівників [49].

Модель Портера-Лоулера поєднує в собі елементи теорії очікувань і теорії справедливості, припускаючи, що зусилля, продуктивність і винагорода взаємопов'язані. Ця теорія підкреслює, що продуктивність призводить до задоволення лише тоді, коли працівники вірять, що їхні зусилля справедливо винагороджуються. Тому менеджери повинні переконатися, що працівники бачать чіткий зв'язок між їхнім внеском і винагородою, яку вони отримують – матеріальною чи психологічною [58].

Незважаючи на те, що теорії мотивації дають розуміння, управління мотивацією залишається складним завданням. Одна з ключових труднощів полягає в складності та мінливості людської поведінки. Мотивації часто приховані, і люди можуть не до кінця усвідомлювати, що ними керує. Більше того, мотивації змінюються з часом, коли змінюються особисті обставини та зовнішні умови. Стратегія, яка мотивує працівника сьогодні, може стати неефективною завтра, що вимагає від менеджерів залишатися гнучкими та реагувати на мінливі потреби.

Співробітники по-різному реагують на однакові мотиваційні тригери. Наприклад, одну людину може мотивувати суспільне визнання, тоді як інша

може цінувати особистісний ріст або відчуття приналежності до колективу. Аналогічно, сила конкретних мотивацій варіюється від людини до людини. Деякі працівники можуть прагнути досягти успіху за будь-яку ціну, тоді як для інших пріоритетом може бути співпраця та командна робота.

Тому організації повинні застосовувати динамічний підхід до мотивації, поєднуючи матеріальні стимули з нематеріальними винагородами. Така збалансована стратегія гарантує, що працівники відчувають свою цінність і залученість, навіть якщо їхні ролі та обов'язки змінюються. Крім того, менеджери повинні постійно контролювати та адаптувати свої мотиваційні стратегії, щоб вони відповідали як індивідуальним уподобанням, так і цілям організації.

Таким чином, мотивація – це багатогранний психологічний процес, який відіграє вирішальну роль у досягненні як особистих, так і організаційних цілей. Теорії змісту зосереджуються на потребах, які керують поведінкою, в той час як теорії процесу досліджують, як мотивація розгортається через процеси прийняття рішень. Ефективна мотивація вимагає глибокого розуміння людської поведінки, визнання індивідуальних відмінностей і здатності адаптувати стратегії з часом. Менеджери повинні ретельно збалансувати матеріальну винагороду з внутрішніми мотиваторами, щоб сформувати вмотивовану та продуктивну робочу силу.

1.2. Мотиваційна сфера особистості: структура, особливості розвитку

Мотиваційна сфера особистості – це складний і багатогранний аспект людської психології, який відіграє вирішальну роль в управлінні поведінкою і визначенні спрямованості дій. За своєю суттю мотивацію можна розуміти як імпульс або спонукання, що спонукає організм до різних видів діяльності, спрямованих на задоволення його потреб. Це спонукання тісно пов'язане з поняттям потреб, які можна описати як умови або стани, що виникають через необхідність в об'єктах або умовах, важливих для життя. У цьому контексті потреби слугують основою для розвитку мотивів, які є специфічними засобами, за допомогою яких ці потреби можуть бути задоволені.

Структура мотиваційної сфери складається з декількох взаємопов'язаних компонентів, серед яких потреби, мотиви, наміри, цілі та прагнення. Ці елементи динамічно взаємодіють між собою, формуючи мотиваційний ландшафт особистості та впливаючи на поведінку. Потреби можна поділити на базові фізіологічні потреби, такі як їжа, вода та безпека, а також психологічні потреби вищого рівня, включаючи соціальну приналежність та самореалізацію [42]. Ця класифікація допомагає зрозуміти, як різні типи потреб можуть впливати на мотивацію та поведінку.

Мотив, за визначенням О.М. Леонтьєва, являє собою конкретний об'єкт або умову, що сприяє задоволенню потреби. Він організовує і спрямовує поведінку на досягнення певних результатів. Наприклад, якщо людина має фізіологічну потребу в їжі, то мотивом може бути бажання отримати їжу. На цей мотив впливають різні фактори, зокрема особистий досвід, соціальний контекст і культурне середовище [27]

Окрім базових фізіологічних потреб, мотиваційна сфера охоплює психологічні виміри, які формують поведінку людини. Наміри відображають прагнення людини досягти певних результатів і виникають як результат взаємодії між потребами та мотивами. Цілі – це передбачувані результати

намірів, які слугують орієнтирами, до яких людина прагне. Прагнення, у свою чергу, стосуються ширших амбіцій і бажань, які керують загальною поведінкою і прийняттям рішень.

Мотиви можна розділити на дві основні форми:

- спонукальні;
- притягувальні.

Спонукальні мотиви керують людьми зсередини, змушуючи їх діяти на основі внутрішніх бажань або імпульсів. Прикладами таких мотивів є установки, потяги та бажання. Установки функціонують як несвідомі механізми, що регулюють поведінку, відображаючи готовність людини реагувати на різні ситуації. Спонукання – це безпосередні імпульси, які спонукають людину до дії, часто без свідомого обмірковування. Бажання – це більш свідомо усвідомлене почуття потреби в чомусь конкретному, що характеризується чітким усвідомленням об'єкта потреби і потенційних способів її задоволення [27].

І навпаки, мотиви, котрі притягують людину до конкретних цілей і завдань. До таких мотивів належать інтереси, ідеали, мрії та переконання. Інтереси – це залучення до певного змісту або діяльності, зумовлене бажанням зрозуміти або дослідити. Ідеали складаються з цінних норм і принципів, які керують поведінкою, відображаючи прагнення людини до особистого розвитку та етичної поведінки. Мрії символізують прагнення до бажаних результатів, часто слугують мотиваційними рушіями для досягнення довгострокових цілей. Переконання відображають усвідомлену потребу людини діяти відповідно до своєї системи цінностей, формуючи її світогляд та керуючи процесом прийняття рішень.

Взаємодія між цими компонентами створює орієнтацію людини, яка слугує інтегративним фактором мотивації поведінки та діяльності людини. Спрямованість впливає на те, як людина визначає пріоритетність своїх потреб і мотивів, керуючи своїми діями в різних контекстах. Ієрархія мотивів виникає з розрізнення первинних і вторинних мотивів, створюючи структуровану

систему, яка визначає послідовність дій, що слідують за певними імпульсами. Ця ієрархія регулює напрямок думок і дій, дозволяючи людині ефективніше орієнтуватися у своєму мотиваційному ландшафті.

Дослідження природи мотивації окремої особистості потребує розгляду аксіологічного фокусу її поведінки, адже «цінності спрямовують інтереси і прагнення особистості, ієрархізують індивідуальні переваги та зразки; мотиваційну й цільову програми» [5]. Мисленнєва діяльність має у своїй основі певну когнітивну модель соціальних реалій, сформовану у процесі соціалізації індивіда [5]. В контексті соціального становлення людини виділяють мотиваційні цінності, які визначають задоволення її потреб, інтересів і прагнень, займають певне місце у свідомості та проявляються у поведінці під впливом соціально-психологічних особливостей особистості та об'єктивних життєвих умов [35].

Система таких цінностей, упорядкована в суспільній свідомості та відображена в повсякденному житті складає мотиваційну культуру [36].

Усвідомлення своїх мотивів може суттєво вплинути на здатність людини ставити завдання або визначати цілі. Дж. Гілфорд подає таке визначення: «ціль найкраще визначається як деякий кінцевий стан, на якому припиняється підтримуюча активність» [52]. Таким чином, цілі – це уявні результати діяльності, які спрямовують поведінку до конкретних кінцевих точок. Процес визначення та постановки мети, відомий як цілепокладання, передбачає рефлексію над особистими бажаннями та прагненнями, що в кінцевому підсумку формує мотиваційну траєкторію індивіда. У цьому контексті взаємозв'язок між мотивом і метою є динамічним і багатогранним, причому мотиви часто слугують основою для різних дій і процесів цілепокладання.

Функція смислоутворення також є критично важливою у цьому зв'язку. Один і той самий мотив може проявлятися в різних діях і слугувати основою для встановлення різних цілей. Рефлексія над зв'язком між мотивами та очікуваними результатами дій дозволяє людині отримати особистий сенс від своїх прагнень. Цей процес формування сенсу може посилити мотивацію,

оскільки люди більш схильні до дій, які резонують з їхніми цінностями та прагненнями.

Мотиваційна сфера не є статичною, вона розвивається під впливом різних факторів, зокрема соціалізації, досвіду та особистісного зростання. Соціальне середовище відіграє значну роль у формуванні потреб і мотивів людини. Сім'я, однолітки, навчальні заклади та культурні норми сприяють формуванню цінностей і переконань, які з часом впливають на мотивацію. Особистий досвід, такий як успіхи та невдачі, також відіграє важливу роль у формуванні майбутньої мотивації [27]. Коли люди досягають своїх цілей, у них може з'явитися сильніше бажання переслідувати подальші цілі, що посилює їх мотиваційний драйв.

Отже, мотиваційна сфера особистості охоплює багате полотно потреб, мотивів, намірів, цілей і прагнень, які в сукупності формують поведінку людини. Розуміння цієї сфери є важливим для розуміння того, як люди орієнтуються у своєму житті та переслідують свої цілі. Визнаючи складність мотивації та її взаємопов'язаних компонентів, можна краще оцінити різноманітні впливи, які керують людськими діями, а також важливість створення сприятливого середовища, що сприяє особистісному зростанню та розвитку. Таке комплексне розуміння може допомогти людям використовувати свій мотиваційний потенціал, що в кінцевому підсумку призведе до більш повноцінного життя і продуктивної діяльності.

1.3. Роль нейромедіаторів у процесі хімічної регуляції мотивації

У 2017 році нейрофізіологи П. Даян, Р. Долан та В. Шульц відкрили механізми роботи системи винагород мозку, що допомогло пояснити мотивацію людини. Еволюційно з метою виживання сформувалася складна система мозку, яка, починаючи з дитинства, за допомогою взаємодії досвіду та генів, створює нейронні зв'язки, що регулюють мотивацію. Досвід активує нейрони в таких областях, як гіпокамп, префронтальна кора та передня поясна кора, що сприяє виробленню дофаміну та серотоніну, формуючи асоціації між діями, емоціями та спогадами, які визначають поведінку [28].

Нейромедіатори є важливими компонентами в складній мережі комунікації в нервовій системі. Ці біологічно активні хімічні речовини полегшують передачу електричних імпульсів між нервовими клітинами, відіграючи важливу роль у тому, як ми сприймаємо та реагуємо на навколишній світ. Їх основна функція полягає в тому, щоб забезпечити взаємодію між нейронами, впливаючи таким чином на широкий спектр психологічних і фізіологічних процесів, включаючи мотивацію [59].

Процес мотивації глибоко вкорінений у хімічній регуляції, яку забезпечують різні нейромедіатори. Кожен нейромедіатор має свою специфічну роль і вплив на поведінку, емоції та когнітивні функції. Найвідоміші нейромедіатори, що беруть участь у регуляції мотивації, включають ацетилхолін, дофамін, адреналін, серотонін і гамма-аміномасляну кислоту (ГАМК), кожен з яких робить унікальний внесок у загальну мотиваційну структуру людини.

Ацетилхолін – це нейромедіатор, який відіграє ключову роль у когнітивних процесах, зокрема у формуванні пам'яті та навчанні. Високі концентрації ацетилхоліну містяться в гіпокампі – ділянці мозку, пов'язаній з пам'яттю та просторовою навігацією. Участь ацетилхоліну в процесах пам'яті дозволяє припустити, що він також опосередковано впливає на мотивацію; коли пам'ять покращується, люди з більшою ймовірністю згадують і

переслідують цілі, які раніше приносили їм задоволення або були корисними. Таким чином, ацетилхолін можна розглядати як фасилітатор мотивації через його підтримку когнітивного функціонування та відновлення пам'яті.

Дофамін є, мабуть, найважливішим нейромедіатором, коли йдеться про мотивацію та винагороду. Цей нейромедіатор фундаментально пов'язаний із системою винагороди мозку і відповідає за емоційні реакції, пов'язані із задоволенням і болем. Коли ми займаємося діяльністю, яка задовольняє наші потреби або бажання, дофамін вивільняється, забезпечуючи відчуття задоволення і підкріплюючи поведінку, яка веде до цієї винагороди [29]. Дофамін також необхідний для руху, оскільки він виробляється в певних клітинах мозку, які контролюють м'язову активність. Дефіцит дофаміну може призвести до серйозних проблем зі здоров'ям, включаючи депресію та розлади рухової функції, що підкреслює його критичну роль у підтримці емоційного та фізичного благополуччя.

Мотиваційний аспект дофаміну є тісно пов'язаний з постановкою цілей, самопросуванням і передчуттям щастя.

Цей нейромедіатор спонукає людей проявляти ініціативу і прагнути до нових вражень, фактично слугуючи рушійною силою мотивації. Наприклад, коли людина ставить перед собою мету, очікування її досягнення викликає вивільнення дофаміну, мотивуючи до дії. Однак важливо зазначити, що надмірний рівень дофаміну може призвести до негативних наслідків, таких як імпульсивна поведінка та вигорання. Коли люди перебувають у стані постійної підвищеної готовності через сплески дофаміну, вони можуть бути перевантажені, втратити здатність критично мислити і не помічати потенційних недоліків своїх планів. Таким чином, підтримання балансу рівня дофаміну має вирішальне значення для збереження мотивації без негативних наслідків.

Адреналін суттєво впливає на відчуття настороженості та готовність реагувати на загрози чи виклики. Його викид часто запускається в стресових ситуаціях, коли швидка реакція необхідна для виживання. Адреналін готує

організм до реакції «бий або тікай», що призводить до фізіологічних змін, таких як збільшення частоти серцевих скорочень і кров'яного тиску. Хоча адреналін має вирішальне значення для негайних реакцій і мотивації під час кризових ситуацій, його хронічна активація може призвести до тривоги і розладів, пов'язаних зі стресом, що підкреслює необхідність ефективної регуляції цього нейромедіатора для підтримки мотивації і загального психічного здоров'я.

Серотонін відіграє багатогранну роль у регуляції настрою та мотивації. Серотонін часто називають медіатором благополуччя, він пов'язаний з відчуттям щастя та емоційної стабільності. Він допомагає регулювати сон, апетит і настрій, що робить його невід'ємною частиною підтримки мотивації в повсякденному житті. Дефіцит серотоніну може призвести до розладів настрою, в тому числі депресії та тривоги, що додатково вказує на його важливість у мотиваційній сфері. Забезпечуючи стабільний емоційний стан, серотонін дозволяє людині досягати цілей і займатися діяльністю, яка сприяє особистісному зростанню та задоволенню.

Збалансований рівень серотоніну дозволяє людям ефективно керувати своїми емоціями, сприяючи здоровому мотиваційному драйву, не піддаючись негативним почуттям, які можуть звести нанівець прогрес. Більше того, взаємодія між серотоніном і дофаміном має вирішальне значення: в той час як дофамін стимулює досягнення цілей, серотонін забезпечує емоційну стабільність, сприяючи стійкій мотивації та досягненню цілей протягом тривалого часу.

Гамма-аміномасляна кислота (ГАМК) – нейромедіатор, який сприяє мотивації, регулюючи активність мозку. Вона відома насамперед своєю гальмівною функцією, допомагаючи знизити збудливість нейронів і сприяючи заспокоєнню. Посилюючи енергетичні процеси в мозку та покращуючи утилізацію глюкози, ГАМК підтримує когнітивні функції, необхідні для мотивації, такі як навчання та пам'ять. У ситуаціях, коли мотивації може перешкоджати тривога або стрес, заспокійливі ефекти ГАМК можуть

допомогти відновити фокус і ясність, дозволяючи людям наближатися до своїх цілей з ясним розумом і оновленою рішучістю.

Взаємодія між цими нейромедіаторами створює складний біохімічний фон, який впливає на мотивацію. Вивільнення та регулювання нейромедіаторів часто взаємопов'язані; наприклад, вивільнення дофаміну може підвищити рівень серотоніну, сприяючи загальному позитивному настрою, який підтримує мотивацію. І навпаки, дисбаланс може призвести до негативних наслідків, таких як зниження мотивації через емоційну нестабільність або надмірну реакцію на стрес.

Нейробіолог А. Корб, розглядаючи поведінкові рушії у їх біологічному підґрунті описує підпорядкованість інстинків смисловій частині особистості – нашому «Я», акцентуючи, що людські вчинки обумовлені взаємодією між префронтальною корою, прилеглим ядром і дорсальною частиною смугастого тіла. Прилегле ядро та дорсальна частина смугастого тіла генерують імпульси, а префронтальна кора, яка виконує функцію "керівника" мозку, ухвалює рішення щодо реакції на ці сигнали. Такий механізм впливає на мотивацію діяльності, допомагаючи людині оцінювати важливість дій, визначати пріоритети та спрямовувати зусилля на досягнення цілей [14]. Це ще раз підкреслює значимість ціннісно-смислового аспекту людської активності.

Важливість підтримки збалансованого нейромедіаторного середовища неможливо переоцінити, оскільки воно відіграє вирішальну роль у загальному психічному здоров'ї та мотивації [59]. Динамічні взаємодії між нейромедіаторами, такими як дофамін, серотонін, адреналін і ГАМК, підкреслюють складність мотиваційної регуляції, демонструючи, що гармонійний баланс є важливим для оптимального функціонування.

Таким чином, нейромедіатори є життєво важливими гравцями в хімічній регуляції мотивації. Полегшуючи зв'язок між нейронами, вони впливають не лише на емоційні реакції та когнітивні процеси, але й на прагнення до досягнення цілей та самореалізації. Розуміння ролі цих нейромедіаторів може дати уявлення про складні механізми мотивації та про те, як люди можуть

оптимізувати свої мотиваційні стани для покращення психічного здоров'я та задоволення життям. Делікатний баланс нейромедіаторів, їхні специфічні функції та взаємодія підкреслюють важливість хімічної регуляції у формуванні нашого мотиваційного ландшафту та спрямуванні наших дій на досягнення наших цілей.

Нейромедіатори відіграють провідну роль у процесах мотивації через їхній вплив на емоційну сферу, яка часто є в числі ключових стимулів та направляє поведінку. Емоції, що виникають під дією нейромедіаторів, таких як дофамін, серотонін та норадреналін, часто стають вирішальними у процесі прийняття рішень і впливають на мотиваційні орієнтири.

1.4. Мотивація як визначальний компонент майбутніх фахівців

Важливість мотивації у вищій освіті важко переоцінити, особливо в контексті підготовки фахівців, які володіють не лише професійними знаннями, а й глибоким бажанням досягти успіху у своїй галузі. Г.С. Костюк описував співвідношення між знаннями та вміннями так: „узагальнені знання стають компонентами здібностей, входять до складу умінь людини діяти, оперувати ними при розв'язанні нових задач [15, с. 318]. У сучасному освітньому просторі критично важливим завданням є виховання студентів, які вмотивовані до набуття суттєвих професійних компетентностей та самореалізації в обраній професії. Така увага до мотивації відображає зростаюче визнання того, що успішне навчання і майбутній професійний розвиток значною мірою залежать від того, наскільки студенти залучені та зацікавлені у своїй освітній подорожі.

Як зазначає І. Середницька, особистісне самовизначення, створює основу для соціального самовизначення, яке, у свою чергу, стає базою для формування професійного самовизначення [32].

Мотивація стала центральною темою в дискусіях про професійне самовизначення, самосвідомість, самоідентифікацію та ширший мотиваційний простір у вищій освіті. Таке зміщення фокусу особливо актуальне для викладацької професії, де мотивація до участі в освітніх практиках та оволодіння ними є вирішальним елементом ефективного навчання. Зацікавленість студента професією викладача часто призводить до кращого залучення до навчання та оволодіння необхідними навичками, тим самим покращуючи його загальний освітній досвід [24].

Досліджуючи аспекти активізації навчання, Г. Ковальчук стверджує, що повноцінна мотивація до професійної діяльності студентів формується за умов, побудови навчального процесу на принципах педагогіки співробітництва, застосуванні технологій особистісно-орієнтованого

навчання, а також на забезпеченні суб’єктної ролі студента у процесі здобуття знань [11, с. 40].

Одним із ключових викликів у сучасній вищій освіті є розуміння того, як ефективно розвивати навчальну та професійну мотивацію студентів. Цей аспект став не лише критерієм оцінки якості професійної підготовки в університетах, але й необхідною компетенцією для студентів. Процес прийняття рішення про вибір професії є глибоко особистим; студенти тяжіють до діяльності, в якій, на їхню думку, вони можуть повною мірою проявити свої здібності, задовольнити свої потреби та реалізувати свої життєві прагнення. Таким чином, для студентів стає важливим залучення до рефлексивних практик, які дозволяють їм аналізувати мотиви, що стоять за їхніми освітніми та професійними прагненнями.

Вивчаючи цей феномен, дослідження показують, що хоча студенти можуть здаватися свідомими у своєму виборі спеціальностей, реальність є набагато складнішою. Дослідження показують, що лише близько 25% вступників до університетів демонструють чітку професійну мотивацію, що свідчить про те, що багато студентів можуть не до кінця розуміти або усвідомлювати наслідки свого освітнього вибору. Отже, виховання позитивного ставлення до обраної професії стає нагальним пріоритетом у вищих навчальних закладах.

Існує нагальна потреба у створенні освітніх рамок, які б заохочували студентів досліджувати свої інтереси та узгоджувати їх з професійними цілями. Оскільки мотивація залишається одним із центральних питань як у вітчизняній, так і в зарубіжній педагогіці, різним аспектам цієї теми приділяється значна увага, що ґрунтується на фундаментальних працях відомих психологів і педагогів. Внесок таких діячів, як Б. Ананьєв, А. Маслоу та С. Рубінштейн, серед інших, заклав основу для розуміння складних взаємозв'язків між мотивацією, поведінкою та професійним зростанням.

Незважаючи на велику кількість літератури з мотивації, залишається помітною прогалина в розумінні соціально-психологічних особливостей

навчально-професійної мотивації майбутніх фахівців музичного профілю. Ця сфера потребує більш цілеспрямованих досліджень, оскільки наслідки для музичної освіти є глибокими. Складність мотивації – її багатовимірність – зумовлює необхідність всебічного вивчення механізмів, що лежать в її основі.

У процесі навчання та поза ним індивід здійснює рух від незрілості до здатності самореалізуватися у різних життєвих питаннях. Засновник логотерапії Е. Фромм розглядає процес існування зрілої особистості за принципом «бути», у якому вбачає розвиток здібностей та становлення людини як суб'єкта цілісної діяльності. У своїй роботі «Мати чи бути?» автор так описує принцип єдності людського «Я» та її діяльності: «Моя активність є проявом моїх потенцій я і моя діяльність єдині» [38, с. 103]. Виходячи з цього твердження, універсум особистості складає єдність внутрішнього і зовнішнього світів.

Енциклопедичні визначення мотивації дають цінну інформацію, характеризуючи її як стимул, що спонукає людину до дії та впливає на її поведінку. Це багатогранне розуміння охоплює як внутрішню, так і зовнішню мотивацію. Внутрішня мотивація часто пов'язана з самореалізацією та залученням до самої діяльності, тоді як зовнішня мотивація, як правило, обертається навколо зовнішньої винагороди або визнання. Здоровий баланс між цими типами мотивації має важливе значення для створення середовища, сприятливого для особистісного та професійного зростання.

У контексті освітніх практик внутрішня мотивація визнана життєво важливим компонентом, який підтримує когнітивний розвиток і самореалізацію. Вона відображає глибоке залучення до процесу навчання, що характеризується допитливістю і прагненням до знань. І навпаки, зовнішні мотивації можуть проявлятися як гонитва за соціальним престижем, уникненням негативних наслідків або відповідністю суспільним очікуванням [24]. Розуміння цієї мотиваційної динаміки має вирішальне значення для розробки ефективних освітніх стратегій, які резонують з прагненнями учнів.

Досліджуючи внутрішню мотивацію В. Климчук розкрив суть явища «мотиваційного зараження», яке «полягає у переході внутрішньої та зовнішньої мотивації від одного суб’єкта діяльності до іншого» [10]. Дослідження показало, що для творчих студентів, порівняно з учнями у школі, значимість викладачів вузу значно зростає, що може вказувати на відмінності між мотиваційними стратегіями вчителів школи та викладачів вузу, і у мотиваційному зараженні як перено сі мотиваційних стратегій вчителів научнів [10].

Дослідження виявили різні фактори, які можуть впливати на мотивацію студентів у вищій освіті. Внутрішньо вмотивовані студенти, як правило, глибше занурюються у навчання, демонструючи більшу ініціативність і збалансований фокус як на загальних, так і на спеціалізованих предметах. На противагу цьому, ті, хто має переважно зовнішню мотивацію, можуть займатися навчанням переважно заради отримання зовнішньої винагороди, що може обмежити їхній загальний освітній досвід. Ця дихотомія підкреслює необхідність створення середовища, яке заохочує внутрішню мотивацію через цікавий і релевантний освітній досвід.

Інтеграція пізнавальних, соціальних і професійних мотивів у рамках освітньої та професійної мотивації ще більше ілюструє складність цього питання. Пізнавальні мотиви пов'язані з прагненням до отримання знань та оволодіння навичками, соціальні мотиви пов'язані з самоствердженням та соціальним статусом, а професійні мотиви зосереджені на прагненні досягти успіху в обраній кар'єрі [37]. Розуміння взаємозв'язку між цими мотивами дозволяє педагогам краще адаптувати свої підходи до задоволення різноманітних потреб своїх учнів.

При вирішенні питання розвитку освітньої та професійної мотивації необхідно враховувати цілий ряд факторів, що сприяють цьому. До них належать ставлення студентів до своєї майбутньої професії, їхній внутрішній інтерес до професійної діяльності, а також їхня залученість у досягнення освітніх результатів. Визнання важливості цих компонентів може сприяти

створенню мотивуючого освітнього середовища, в якому студенти надихаються на безперервний розвиток і творчість. Це включає інтеграцію різноманітного практичного досвіду, який поглиблює розуміння та застосування студентами своїх знань закладає фундамент для професійного становлення.

Важливим є ознайомлення студентів із сучасними вимогами до їхньої майбутньої професії, що допоможе їм орієнтуватися в складнощах обраної галузі і підвищить їхню готовність до практичної діяльності.

Впровадження стратегій, які заохочують студентів до роздумів над своїми мотивами і встановлення чітких зв'язків між навчальною діяльністю та професійними цілями, ще більше посилить їхню відданість навчанню.

Професійна компетентність викладача, в тому числі володіння ним відповідними педагогічними практиками та вміння налагодити контакт зі студентами, суттєво впливає на мотивацію студентів. Використання інноваційних освітніх технологій та активних методів навчання сприяє створенню динамічної навчальної атмосфери, яка сприяє залученню студентів та заохочує до творчого вирішення проблем [24].

Зрештою, формування навчально-професійної мотивації є невід'ємною складовою здобуття фаху. Вона слугує важливим критерієм оцінки рівня професійної підготовки студентів. Культивуючи багатий мотиваційний ландшафт, який інтегрує різні виміри прагнень студентів, навчальні заклади можуть підготувати майбутніх фахівців, які є не лише обізнаними, але й глибоко відданими своєму професійному шляху. Оскільки вивчення чинників мотивації у творчості та мистецтві продовжують розвиватися, майбутні дослідження повинні вивчати мотиваційні компоненти, притаманні підготовці викладачів до інноваційних професійних практик, гарантуючи, що цикл мотивації та професійного зростання залишається динамічним і реагує на постійно мінливі запити суспільства, зокрема в умовах стрімкої цифровізації та війни.

РОЗДІЛ ІІ. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРЯМОВАНОСТІ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

2.1. Психологічні аспекти творчості: характеристика мислення, процесів і ролі емоцій

Творчість вже давно є предметом значного інтересу в психології, особливо щодо того, як люди сприймають, обробляють і виражають свій емоційний досвід через мистецьку діяльність. Водночас царина художнього самовираження все ще залишає багато прогалин у системі її вивчення. Психологічні аспекти творчості переплітаються з когнітивними функціями, емоційними реакціями та притаманними людині особливостями мислення. Ця складна взаємодія формує способи, в які митці, зокрема музиканти, інтерпретують реальність і маніфестують свій внутрішній досвід у відчутних мистецьких формах.

Акт осмислення свого оточення – того, що ми бачимо, чуємо і відчуваємо – є фундаментальною функцією людської психіки. Упродовж історії це осмислення сприяло прагненню відображати дійсність за допомогою різних художніх засобів. Кожна людина володіє унікальним світоглядом і сприйняттям дійсності, яке викликає природний емоційний відгук. Ці емоції, що виникають у процесі рефлексії над дійсністю, слугують важливим джерелом емоційного мислення у творчих практиках. Художників, музикантів незалежно від їхньої техніки, приваблюють конкретні об'єкти чи теми, які резонують з їхнім особистим досвідом та емоціями [9]. Цей процес вибору часто відбувається на основі глибшого емоційного зв'язку, коли митець виявляє щось, що промовляє до його естетичних почуттів або відображає ідеал у його свідомості.

На ранніх етапах розвитку людської цивілізації художнє відображення було переважно примітивним і репродуктивним, як це видно з ранніх печерних малюнків, що являли собою пряме відтворення навколишнього середовища. З

розвитком цивілізації зростала складність і професіоналізм художнього вираження, сформовані накопиченим досвідом і технікою попередніх поколінь. Не кожна людина має здатність або мотивацію до художнього відображення дійсності; навпаки, часто саме ті, хто наділений особливими талантами та підвищеною чутливістю до сприйняття, глибоко занурюються в цей рефлексивний процес.

В основі цієї рефлексії лежить глибоке питання: Звідки бере початок критерій ідеалу? Очевидно, що художник відіграє ключову роль у цьому визначенні. Естетичні критерії інтерналізуються всередині митця, дозволяючи йому оцінити та розгледіти ідеальне в об'єкті. Таким чином, митець протягом життя накопичує запас естетичного сприйняття, який формує його художній смак. Сучасні естетичні погляди перебувають під значним впливом історичних шедеврів, що свідчить про те, що вподобання та судження художника еволюціонують з часом, формуючись під впливом постійних суспільних та культурних змін.

Естетику можна розглядати крізь дві лінзи: як об'єкт відображення і як суб'єкт сприйняття. Об'єкт охоплює все – від природних елементів до людських взаємодій, суспільних структур та особистих емоцій. Суб'єкт, навпаки – це людина, яка інтерпретує та переживає ці об'єкти. Цей зв'язок між об'єктом і суб'єктом породжує складну систему взаємодій, що породжує якість художнього та музичного вираження. Оскільки естетика є наукою про сприйняття, відображення і перетворення дійсності засобами мистецтва, вона зачіпає різні психологічні аспекти людського досвіду. До них належать усвідомлення власного чуттєвого досвіду, відтворення зовнішніх стимулів і переосмислення естетичних джерел.

Когнітивні процеси, задіяні у творчості, вимагають особливих умов для художнього усвідомлення та рефлексії. Виникають два основні критерії: наявність об'єкта, що відповідає художнім стандартам і психофізіологічні особливості людини, які допомагають визначити, що саме вважається художнім у створюваному або відображуваному об'єкті [41]. Концепція

сенсорно-рецептивних процесів відіграє тут фундаментальну роль, оскільки підкреслює естетичні основи свідомості – індивідуальні та особистісні якості, які визначають здатність людини відображати і перетворювати дійсність.

Вивчаючи, як естетична оцінка об'єкта та рефлексії суб'єкта формують художнє вираження, важливо дослідити, як людина оцінює та інтерпретує дійсність. Згідно з психологічними принципами, на людське сприйняття впливають як емоційні, так і раціональні мотиви, які переплітаються, керуючи оцінкою досвіду [19].

Взаємозв'язок емоцій та інтелекту веде до глибшого розуміння того, як емоційна сприйнятливість впливає на креативність. Цей взаємозв'язок є складним, оскільки теоретичні та практичні дослідження продовжують розкривати способи взаємодії цих факторів у межах індивідуального досвіду. Відсутність єдиної теорії пізнання підкреслює виклики, з якими стикається всебічне розуміння активної людської психології. Тому аналіз поведінки людини в різних творчих ситуаціях показує, що як загальне сприйняття, так і індивідуальний досвід суттєво впливають на художнє вираження.

Митці унікально сприймають і рефлексують дійсність під впливом різних факторів, таких як темперамент, характер, набуті знання та особистий досвід. Ці фактори формують ядро ідентичності митця і проявляються у його творчому доробку. Реалізація мистецьких задумів часто вимагає від художника пошуку 8них, раціональних і технічних засобів, які відповідають його інтуїтивним творчим потребам. У цьому пошуку засобів вираження митець орієнтується на складні взаємозв'язки між емоціями та раціональністю, що призводить до глибшого розуміння художнього та образного змісту твору [10].

Розглянемо таблицю 2.1. яка ілюструє взаємопов'язані психологічні аспекти творчості, підкреслюючи взаємодію між емоційними та раціональними факторами у творчому процесі.

Таблиця 2.1.

Психологічні аспекти творчості

Фактор	***Емоційний аспект***	***Раціональний аспект***	***Вплив взаємодії***
Мотивація	Сприяє особистому самовираженню та пристрасті	Спрямовує технічну майстерність і рішення щодо виконання	Балансує емоційну залученість з технікою виконання
Сприйняття	Впливає на те, як ми відчуваємо та переживаємо музику	Визначає, як музику аналізують та інтерпретують	Формує загальне розуміння твору
Креативність	Підживлює інноваційні інтерпретації	Сприяє структурному та теоретичному розумінню	Сприяє унікальному мистецькому самовираженню
Самооцінка	Приводить до емоційних реакцій	Заохочує критично оцінювати якість виконання	Спрямовує майбутній мистецький розвиток
Ситуативні емоції	Впливає на впевненість і тривожність	Впливає на прийняття рішень	Балансує емоційну залученість з раціональним контролем
Естетична оцінка	Ґрунтується на емоційному резонансі з музикою	Включає аналітичні критерії музичної інтерпретації	Формує естетичну перспективу та цілі виконавця

В контексті музичного мистецтва, творча інтерпретація, втілює процес семантичної інтерпретації, де звук набуває символічного значення через певні структури. Цей процес ілюструє здатність митця поєднувати емоційні імпульси з раціональним мисленням. Митець не може повністю втілити емоційні реакції без залучення своїх раціональних здібностей. Асиміляція емоцій та раціональності формує естетичний смак людини, який значною

мірою формується під впливом попередніх емоційних вражень та досвіду. Цей безперервний процес аналізу та оцінки дозволяє музиканту-виконавцю постійно розвивати свої сенсорні сприйняття та психофізіологічні стани, що призводить до нових емоційних проявів під час виступів.

Психологічні аспекти музичного виконання виявляють глибоке співіснування емоційних і раціональних елементів. Цей взаємозв'язок проявляється не просто як побічний продукт накопиченого досвіду, а як динамічний процес, завдяки якому розвиваються нові аналітичні та синтетичні комбінації, що в кінцевому підсумку впливають на майбутні мистецькі зусилля. Взаємодія між емоційними та раціональними факторами відображає естетичні потреби та погляди художника. Взаємодія між потребами та поглядами стає критичним аспектом того, як музиканти підходять до свого ремесла, а ситуативні емоції неминуче впливають на результати їхнього виконання.

Поява ситуативних емоцій – тих, що виникають у процесі виконання – може суттєво вплинути на досвід артиста. Музиканти можуть боротися з непередбачуваністю емоційних реакцій, які можуть змінюватися з кожним виступом, що призводить до відчуття страху перед сценою або піднесення. Особиста емоційність відіграє ключову роль у тому, як музиканти оцінюють зовнішні оцінки, сприяючи усвідомленню своїх сильних і слабких сторін як виконавців.

Можливим, також, є погіршення результативності гри студентів на живих виступах при виникненні астенічних емоцій; надмірній силі діючої мотивації; емоційному оцінюванні проміжних результатів успішності діяльності; невпевненості у своїх можливостях виконання; домінування негативного попереднього досвіду гри; наявності психічної та фізичної перевтоми [16].

Мотиваційні процеси, які керують цими взаємодіями, походять з різних джерел, включаючи фізіологічні інстинкти та раціональні міркування. Музиканти вчаться на історичній спадщині класичної музики, водночас

розвиваючи свої унікальні інтерпретації, що вимагає ретельного балансу між технічною майстерністю та емоційною експресією.

Музичне виконання за своєю суттю є багатовимірним, що вимагає від виконавця аналізу та адаптації своєї інтерпретації на основі емоційних та технічних вимог твору. Процес оцінювання передбачає інтерпретацію емоційного тону та задуму музики, одночасно контролюючи фізичні аспекти виконання. Виконавець повинен дотримуватися цього складного балансу, гарантуючи, що його емоційна заангажованість посилює, а не применшує загальний інтерпретаційний досвід.

Динамічна природа виконавської інтерпретації часто змушує музикантів переосмислювати свої підходи до добре відомих творів, шукати свіжий погляд, який відображає суть композиції. Кожна інтерпретація розкриває індивідуальне розуміння та емоційний резонанс виконавця з музикою, сприяючи створенню унікального художнього наративу, який спілкується зі слухачами.

Отже, психологічні аспекти творчості охоплюють складну взаємодію характеристик мислення, емоційних процесів та індивідуального досвіду. Здатність відображати реальність через художнє вираження залежить від глибокого розуміння власних емоційних реакцій та раціональних можливостей. Орієнтуючись у цьому складному ландшафті, митці постійно переосмислюють свої естетичні цінності, виявляючи глибокий зв'язок між емоціями, раціональним мисленням і творчістю.

2.2. Взаємозв’язок мотивації та творчої активності. Особливості мотивації у творчих (музичних) професіях

За О. Музикою, активність творчої особистості у основі своєї мотивації містить глибинні потреби та «визначається насамперед свідомістю, тобто суб’єктивною репрезентацією цих потреб» [22]. Взаємозв'язок між мотивацією та творчою діяльністю, особливо в музичних професіях, є складною взаємодією внутрішніх і зовнішніх факторів, які можуть суттєво впливати на творчі результати людини. Розуміння цього взаємозв'язку має вирішальне значення як для митців, так і для педагогів, оскільки воно може призвести до покращення творчих результатів і самореалізації в мистецьких починаннях.

По суті, мотивацію у творчій діяльності можна зрозуміти через призму внутрішньої та зовнішньої мотивації. Внутрішня мотивація виникає тоді, коли люди займаються діяльністю заради притаманного їй задоволення або радості, яку вони отримують від неї. На противагу цьому, зовнішня мотивація передбачає виконання завдання заради зовнішньої винагороди або визнання, такого як похвала, грошова винагорода або соціальне схвалення. У творчих професіях, особливо в музиці, ці мотиваційні орієнтації можуть кардинально впливати на те, як людина ставиться до своєї роботи, і на якість її результатів.

Теорія самосприйняття (Берн, 1972) забезпечує основу для розуміння того, як на внутрішню мотивацію можуть впливати зовнішні чинники. Вона припускає, що коли люди сприймають свою участь у творчій діяльності як таку, що зумовлена зовнішніми обмеженнями – дедлайнами, оцінками чи конкуренцією – їхня внутрішня мотивація може зменшитися [33]. Це явище, відоме як «гіпотеза надмірного виправдання», підтверджується численними дослідженнями. Наприклад, митці, які очікують зовнішньої оцінки своєї роботи, часто продукують менше творчого продукту порівняно з тими, хто не стикається з таким тиском. Це свідчить про те, що очікування зовнішньої оцінки може призвести до зниження креативності, оскільки люди стають

більш зосередженими на тому, щоб відповідати зовнішнім очікуванням, а не на тому, щоб вільно досліджувати своє мистецьке самовираження.

Самомотивуючу тенденцію творчої активності описує Д. Берлайн, у теорії якого діяльність має активуючий характер та є привабливою саме тоді, коли містить у собі знайомі та незнайомі компоненти [46].

Компонентна концепція креативності (Амабіле, 1983) прояснює динаміку мотивації у творчих завданнях, виділяючи три основні компоненти: навички, релевантні предмету, навички, релевантні креативності, і мотивацію до виконання завдання. У дослідженні, яке висвітлило цю концепцію, жінки, які займалися творчістю в очікуванні зовнішнього оцінювання, створили роботи, які вважалися менш творчими, ніж їхні однолітки, які працювали без таких обмежень [44]. Цей висновок відображає ширшу тенденцію, що спостерігається в різних сферах творчості, включаючи вербальні та художні завдання. Результати цього дослідження підкреслюють вирішальну роль мотиваційної орієнтації у розвитку творчих здібностей.

Наприклад, дослідження, проведене Кругланським, Фрідманом і Зіві (1971), показало, що старшокласники, які очікували винагороди за виконання письмових завдань, створювали менш творчі роботи порівняно з тими, хто добровільно виконував завдання без жодних очікувань зовнішньої винагороди. Так само діти, яких заохочували розповідати творчі історії, часто створювали менш творчий контент, ніж ті, кого просто заохочували вільно ділитися своїми думками. Така закономірність результатів свідчить про те, що коли зовнішні винагороди пов'язані з творчим самовираженням, люди можуть надавати перевагу конформізму та прийняттю, а не автентичному самовираженню, що, зрештою, пригнічує їхній творчий потенціал [55].

Дослідження показують, що характер самого завдання може впливати на мотиваційну орієнтацію. Наприклад, дослідження внутрішніх і зовнішніх причин для занять певною діяльністю показали, що люди, які мають внутрішні мотиви, такі як особисте задоволення, самовираження та емоційне задоволення, демонструють вищий рівень залученості та наміри продовжувати

свої творчі пошуки. І навпаки, люди, чиї мотивації були сформульовані в зовнішніх термінах, таких як потреба у схваленні або фінансовій вигоді, повідомили про нижчий рівень пристрасті та відданості своїй роботі [48]. Таблиця 2.2. ілюструє відмінності між внутрішньою та зовнішньою мотивацією у творчій діяльності:

Таблиця 2.2.

Мотивація у творчій діяльності

Тип мотивації	***Визначення***	***Приклади у творчих професіях***	***Вплив на творчість***
Внутрішня	Керована особистим інтересом і задоволенням	Створення музики для особистого задоволення, самовираження, вивчення нових технік	Підвищує креативність, заохочує до ризику та інновацій
Зовнішня	Спрямована на зовнішню винагороду або визнання	Створення музики в межах конкурсу, прагнення до комерційного успіху, пошук схвалення з боку колег	Може підривати творчість, призводить до конформізму та тривоги перед виступом

У музичних професіях нюанси мотивації можуть бути особливо виразними. Музиканти часто балансують між внутрішнім задоволенням і зовнішніми очікуваннями, що може впливати на їхні творчі процеси та результати. Наприклад, музикант, мотивований внутрішніми факторами, може експериментувати з різними стилями і техніками, що призводить до створення інноваційних композицій, які відображають його унікальний голос. І навпаки, музикант, орієнтований насамперед на зовнішні винагороди, такі як популярність чи фінансовий успіх, може створювати музику, яка відповідає мейнстрімним тенденціям, що потенційно може придушити його оригінальну творчість [50].

Досліджуючи детермінанти психологічного благополуччя професіоналів музичної сфери В. Ю. Кутєпова-Бредун відзначає високий рівень особистісного росту, вміння керувати обставинами ззовні, ставити цілі та долати перешкоди. Активні життєва позиція музикантів ймовірно продиктована саме творчою діяльністю в межах якої професійні успіхи підсилюють впевненість, цілеспрямованість і сприяють подальшим досягненням у професії [17].

Аналіз дослідження психологічної специфіки музикантів-професіоналів показав наявність певних характеристик, зокрема високий рівень фрустрованості, занепокоєння, певної схильності до змін настрою та енергетичної схвильованості, які в межах оптимального рівня вираженості можуть слугувати мотиваційними засобами для підвищення ефективності навчанні і професії, стимулювати інші творчі здобутки [1].

Тереза М. Амабіле провела фундаментальне дослідження, щоб вивчити складний взаємозв'язок між мотивацією та креативністю, зокрема дослідити, як різні мотиваційні орієнтації впливають на творчість людей, які займаються письмовою роботою. Основна мета дослідження полягала в тому, щоб визначити, чи призведе зосередження на внутрішній або зовнішній мотивації до відмінностей у креативності письмових робіт, створених учасниками.

В рамках експерименту учасників попросили написати вірші за різних мотиваційних умов: контрольна умова, умова внутрішньої мотивації та умова зовнішньої мотивації. Було виміряно креативність їхніх початкових віршів, а потім оцінено другий вірш після того, як учасники скористалися мотиваційними підказками, пов'язаними з їхнім написанням. Результати дослідження дали переконливе уявлення про вплив мотиваційної орієнтації на творчість.

Амабіле виявила, що не було суттєвих відмінностей у креативності між умовами для першого вірша, а середні показники креативності були порівнянними між групами: контрольною (M = 18,18), внутрішньою (M = 18,76) та зовнішньою (M = 18,19). Однак статистично значущий ефект

виявився при аналізі креативності другого вірша («Сміх»), який був написаний після того, як учасники отримали різні мотиваційні підказки. Рівні креативності в контрольному (M = 18,78) та внутрішньому стані (M = 19,88) залишилися високими і порівнянними з початковими віршами, що свідчить про те, що ці мотиваційні орієнтації не перешкоджали творчому самовираженню. На противагу цьому, креативність суб'єктів в екстернальному стані значно знизилася до середнього показника 15,74 ($F(2, 69) = 4,66$, $p < .013$).

Таке зниження креативності у зовнішньому стані було вражаючим. Індивідуальні парні порівняння ще більше підтвердили, що зовнішня орієнтація помітно знижує креативність порівняно як з контрольним, так і з внутрішнім станом. Хоча відмінності в креативності між контрольним і внутрішнім станом не були статистично значущими, зниження креативності у тих, хто орієнтувався на зовнішні причини, було значним ($t(22) = 2,20$, $p < .05$). Ці висновки свідчать про те, що просте зосередження на зовнішніх цілях може негативно вплинути на творчість навіть за відсутності прямих зовнішніх обмежень [45].

Наслідки цих висновків поширюються на освітні практики та професійний розвиток у сфері мистецтва. Для викладачів і наставників у музичних професіях життєво важливим є створення середовища, яке підкреслює внутрішню мотивацію. Заохочення студентів досліджувати свої інтереси, експериментувати, не боячись осуду, і знаходити радість у творчому процесі може призвести до більшого мистецького зростання і самореалізації. Мінімізуючи акцент на зовнішніх оцінках і винагородах, педагоги можуть допомогти виховати покоління музикантів, які відчувають себе здатними до інновацій та автентичного самовираження.

2.3. Психологічні умови та особливості розвитку здібностей і реалізації творчого потенціалу студентів-музикантів різних спеціальностей у процесі навчання

Музичні здібності охоплюють низку навичок, необхідних для сприйняття, відтворення, інтерпретації та вираження музики, що в кінцевому підсумку сприяє формуванню музичного художнього образу. За визначенням К.В. Тарасової, музичність – це багатогранна система як загальних, так і окремих здібностей, які відіграють вирішальну роль у залученні до музичної діяльності [34].

Розуміння музичної обдарованості є важливим для вивчення шляхів розвитку творчого потенціалу учнів. Музична обдарованість характеризується як складне структурне утворення, що інтегрує більш загальні здібності, застосовні до будь-якої мистецької діяльності, такої як слухання, виконання та композиція. Дуже важливо розрізняти виконавську обдарованість і композиторську обдарованість, оскільки кожна з них вимагає різного набору навичок і вмінь. Науковці підкреслюють, що музичний талант можна розуміти під різними кутами зору, зосереджуючись на аспектах, що стосуються слухання, виконання та написання музики [3].

Структура музичності залишається важливою сферою дослідження, оскільки дослідники визнають її складність, притаманну їй. Різні науковці пропонують різні погляди на те, як класифікувати індивідуальні здібності, взаємодію між загальними та специфічними компонентами, а також на рівні організації, що беруть участь у музичності. Наприклад, К. Сішор запропонував всеосяжну структуру, яка класифікує музичні здібності на п'ять груп, наголошуючи на сенсорному сприйнятті, музичній активності, пам'яті та уяві, музичному інтелекті та емоційній реакції на музику. Ця детальна класифікація допомагає педагогам і психологам краще зрозуміти складові музичного таланту, що дозволяє їм ефективно адаптувати освітні стратегії.

Ф. Гекер і Т. Циген ще більше розширюють дискурс про музичний талант, виділяючи п'ять ключових компонентів: сенсорний, ретенційний, синтетичний, моторний та ідеальний. Кожен з цих компонентів робить унікальний внесок у загальні здібності музиканта, посилюючи його здатність взаємодіяти з музикою на різних рівнях. Такий багатовимірний погляд на музичність підкреслює важливість розпізнавання та розвитку різних аспектів музичних здібностей учнів під час навчання.

Система класифікації Кеніга підкреслює необхідність різних здібностей для розуміння, виконання та створення музики. Його визначення основних музичних навичок, включаючи відтворення висоти звуку, ритмічні здібності та музичну пам'ять, підсилює ідею про те, що всебічна музична освіта повинна включати ці фундаментальні компоненти, щоб сприяти мистецькому зростанню учнів. Дж. Кріс також долучився до дискусії, виокремивши три основні якості музикальності: інтелектуальна музикальність, емоційна музикальність та творча музикальність. Кожна з цих якостей відіграє важливу роль у формуванні підходу учня до музики, надаючи педагогам уявлення про те, як розвивати ці якості за допомогою цілеспрямованих методів викладання [43].

Емпіричне дослідження, проведене в Інституті мистецтв Південноукраїнського державного педагогічного університету іменіК.Д. Ушинського, мало на меті вивчити психологічні особливості творчого мислення студентів-музикантів. За допомогою різних дослідницьких методик було виявлено взаємозв'язок між творчим мисленням і музичними здібностями, що свідчить про те, що розвиток творчого мислення є важливим для розвитку музичних здібностей студентів. Цей висновок має значні наслідки для підходу до музичної освіти, підкреслюючи необхідність включення творчих процесів у навчальні програми.

У світлі цих дискусій стає очевидним, що на реалізацію творчого потенціалу учнів у музичній освіті впливає безліч факторів. Навчальна програма має заохочувати студентів до рефлексивних практик, даючи їм змогу

аналізувати та переосмислювати твори інших митців, а також розвивати їхню творчість через систематичне навчання та дослідження. Це передбачає надання студентам можливості експериментувати з різними техніками та матеріалами, що дозволяє їм відкрити свій унікальний мистецький голос.

Як зазначає Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти [6], вища мистецька освіта передбачає набуття компетентностей, необхідних для реалізації творчих проектів. Освітня програма має бути спрямована на розвиток у студентів здатності до аналізу, інтерпретації та інновацій у своїх мистецьких галузях. Щоб оптимізувати розвиток творчого потенціалу, викладачі повинні впроваджувати навчальну програму, яка заохочує особисте самовираження і надає широкий простір для досліджень та експериментів.

Зрештою, метою музичної освіти має бути не лише розвиток технічних навичок, а й натхнення учнів до творчого мислення, виховання почуття індивідуальної мистецької ідентичності. Це передбачає надання учням інструментів, необхідних для вираження своїх думок та емоцій за допомогою музики, що сприятиме появі нових форм художнього самовираження. Результати емпіричного дослідження свідчать про те, що, наголошуючи на взаємозв'язку творчого мислення та музичних здібностей, педагоги можуть краще підтримувати цілісний розвиток своїх учнів.

У контексті реалізації творчого потенціалу та розвитку індивіда-митця слід також звертати увагу на вікову періодизацію. О. Л. Музика у своєму дослідженні вікового розвитку здібностей особистості акцентує на важливості врахування притаманних певному віку закономірностей, що передбачають індивідуальні відмінності у процесі розвитку особистості [21].

Так, говорячи про роль навчальної діяльності у підлітковому віці О. О. Музика зазначає втрату її привабливості через зниження статусних домагань та регламентованість процесу, що створює певні рамки прояву самостійності та «має скоріше репродуктивну, аніж творчу спрямованість» [23].

Центральне місце в дискусії психологічних умов, що сприяють розвитку творчого потенціалу студентів-музикантів займає концептуальна музично-семантична модель, яка підкреслює важливість створення середовища, сприятливого для музичної творчості. Згідно з Куришевою (2008), це середовище структурується навколо оригінального художньо-естетичного сприйняття світової музичної культури, зокрема, через сприйняття класичної музики. Цей жанр розглядається як втілення людського досвіду, що відображає духовне життя як композиторів, так і виконавців. Діалог між педагогами, психологами та учнями має вирішальне значення у формуванні такого розуміння в процесі сприйняття музики, що покращує загальний освітній досвід.

Однією з головних особливостей, що сприяють розвитку креативності, є включення «живої» класичної музики в освітнє середовище. Куришева (2008) визначає «живу музику» як безпосереднє сприйняття музики, що виконується в реальному часі, наприклад, у концертному середовищі або в інтимній домашній обстановці, з використанням акустичних інструментів, таких як духові, струнні та перкусійні, свідомо виключаючи електронні інструменти. Слухання живої музики дозволяє студентам глибше зануритися в емоційний та інтелектуальний зміст композицій. Багатство емоцій, яскраві образи та моральні виміри класичних шедеврів роблять значний внесок у творчий розвиток учня [54].

Класична музика, яку часто відносять до культури «камертонів» містить багато ідейних шарів: побутових, соціальних, національних, культурних і духовних. Акцент на вищих духовних смислах, як стверджує Бех І.Д., слугує ключовим фактором у розвитку творчого потенціалу студента. Чим глибше засвоєння цих цінностей, тим більший діапазон альтернативних смислів, доступних студентам, що, в свою чергу, відкриває шляхи для індивідуального самовираження і пошуку творчих альтернатив [2].

Ступінь інкультурації, або процес, через який індивіди інтегруються у свою культуру, безпосередньо впливає на творчість студента. Творча

особистість формується в культурному контексті, що є особливо актуальним у сфері музичної освіти. У цьому контексті «камертонна» музична культура, що характеризується інтонаційним багатством та емоційною виразністю, виступає фундаментом для розвитку творчих здібностей особистості. Тональна система, що домінує в європейській музиці з XVII століття, залишається наріжним каменем для культивування музичності в різних культурах і часових періодах, слугуючи універсальною мовою, яка долає географічні кордони і знаходить відгук у широкої аудиторії.

Аналізуючи методи розвитку індивідуальних творчих здібностей студентів-музикантів, можна виокремити різні інноваційні підходи. Одним з ефективних методів є завдання з рефлексивного письма, де студентам пропонується висловити свої музичні враження та емоції без обмежень заздалегідь визначеної структури. Ця вправа дозволяє учням дослідити свої внутрішні думки та почуття щодо музики, тим самим сприяючи глибшому самоусвідомленню та емоційному зв'язку з цим видом мистецтва. Система оцінювання, що ґрунтується на характеристиках цих рефлексивних есе, може дати уявлення про рівень емоційної залученості учнів, їхню мотивацію та готовність займатися творчою діяльністю, наприклад, співом чи написанням віршів.

Беручи участь у творчих завданнях, які звертаються до візуальних форм мистецтва – живопис, скульптура та фотографія – учні можуть викликати художні образи та настрої, натхненні музикою, яку вони чують. Такий міждисциплінарний підхід заохочує учнів перекладати свої слухові враження у візуальні образи, досліджуючи взаємозв'язки між кольором, формою і звуком [30]. Така діяльність не лише стимулює творче мислення, а й збагачує чуттєвий досвід музики, посилюючи зв'язок між різними формами художнього вираження.

Імпровізація може набувати різних форм, включаючи вербальну, вокальну, інструментальну та ритмічну імпровізацію, що дозволяє студентам спонтанно створювати поезію, пісні або ритмічні патерни на основі їхнього

музичного досвіду. Наприклад, завдання, в яких учням пропонується прослухати фрагменти з «Пори року» Вівальді та визначити відповідні емоції або кольори, заохочують поєднання слухового сприйняття та творчого самовираження. Ці завдання розвивають почуття дослідження, дозволяючи учням висловлювати своє розуміння музики у багатогранних формах.

Експериментальне дослідження, проведене І. Черемісовою в цій галузі мало на меті з'ясувати рівень музичного та творчого розвитку учнів, виявити ключові характеристики, що лежать в основі цього зростання. Одним з найважливіших висновків стала явна відсутність структурованої системи, покликаної підтримувати музичний і творчий розвиток студентів у вищих навчальних закладах. Багато студентів демонстрували обмежене знайомство з шедеврами світової музики і часто вдавалися до менш повноцінного музичного досвіду. Крім того, значній кількості викладачів бракувало знань про психофізіологічний вплив музики та методи розвитку музичної творчостісеред своїх студентів [47].

Було помічено, що учні з вищим рівнем музичності, як правило, демонструють сильніші загальні творчі здібності. Кореляція між музичністю та творчим розвитком була статистично значущою, що підкреслює потенціал музики як каталізатора розвитку креативності. Оцінка музично-творчого розвитку особистості виявила, що основними компонентами психологічної готовності до творчої діяльності є когнітивний, мотиваційний, операційний, рефлексивний та духовно-моральний виміри. Значними показниками зростання в експериментальних групах порівняно з контрольними групами стали зміни в цінностях і цілях студентів, зокрема, щодо сенсу життя, які були відзначені як суттєві показники зростання.

Завдяки різноманітним рефлексивним видам діяльності, включаючи есе-спостереження та музичні враження, студенти продемонстрували підвищену зацікавленість у роботі зі складними музичними текстами. Ця зацікавленість свідчить про становлення вторинної музичної особистості, яка характеризується сильною мотивацією до музично-творчої діяльності,

схильністю до глибоких музичних переживань і достатнім рівнем музичної компетентності, щоб оцінити класичні шедеври. Відносини між слухачем і композитором переростають у діалог співтворчості, що сприяє глибшому розумінню музики як виду мистецтва.

Отже, особливості розвитку музичних здібностей та реалізації творчого потенціалу студентів-музикантів охоплюють широкий спектр взаємопов'язаних факторів. Складність музичності зумовлює необхідність комплексного підходу до освіти, який визнає важливість як когнітивних, так і емоційних компонентів. Створюючи середовище, сприятливе для творчих пошуків, педагоги можуть розвивати мистецькі здібності студентів, готуючи їх до того, щоб вони могли зробити значущий внесок у багате полотно музичного самовираження. Подальші дослідження в цій галузі повинні продовжувати вивчати ефективні стратегії розвитку творчого потенціалу учнів, гарантуючи, що музична освіта розвивається для задоволення потреб майбутніх поколінь.

Взаємодія між досвідом живої музики, рефлексивними практиками, міждисциплінарними мистецькими зусиллями та імпровізацією культивує середовище багате на можливості для творчості. Завдяки комплексним підходам, що інтегрують різні мистецькі дисципліни та сприяють осмисленому залученню до музики, педагоги можуть значно посилити творчий потенціал своїх учнів, гарантуючи, що вони не лише цінуватимуть музику, але й розвиватимуть свої унікальні мистецькі голоси в полотні музичної культури.

РОЗДІЛ ІІІ. ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЧИННИКІВ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ У СТУДЕНТІВ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО ТА ХОРОВОГО ВІДДІЛІВ

3.1. Проведення та забезпечення емпіричного дослідження

Для досягнення мети та перевірки гіпотези нами було проведено емпіричне дослідження. Вибірку дослідження склали 42 респонденти віком 16-18 років – це студенти Івано-Франківського фахового музичного коледжу імені Дениса Січинського, з них 20 хорового відділу, та 22 студенти інструментальних відділів.

Для забезпечення проведення емпіричного дослідження під час підготовки було обрано наступні методи перевірки гіпотези:

- Опитувальник мотиваційних джерел Д.Барбуто та Р.Сколка [8];
- Методика для визначення мотивації професійної діяльності [26, 13];
- Методика для визначення емоційної спрямованості Б.І.Додонова [4, 26];
- П’ятифакторний опитувальник BFI-10 (адаптація О.Сердюка та Б.Базими) [31].

Для кращого розуміння результатів отримання фактичних даних результати проведеного емпіричного дослідження та порівняльний аналіз розглянемо нижче у параграфі 3.2..

3.2. Визначення джерел мотиваційних впливів на вибір професії

Результати наших досліджень за участю «Опитувальника мотиваційних джерел» (Дж. Барбуто та Р. Скол, переклад О. Сидоренко) наведено у *додатку А.* У відсотковому співвідношенні до всієї вибірки представлені результати наступним чином (табл. 3.2.1):

Таблиця 3.2.1.

	Мотивація				
	Внутрішня	***Зовнішня***	***Зовнішня***	***Внутрішня***	
Групи	Спрямованість на процес	Матеріальна винагорода	Схвалення іншими	Самореалізація, саморозвиток	Інтегративна мотивація
А	22,6%	23,4%	8,5%	26,8%	18,7%
Б	18,2%	19,2%	20,1%	29%	13,6%
∑	20,40%	21,30%	14,30%	27,90%	16,15%

Результати мотиваційних впливів у респондентів групи А виглядає виглядає наступним чином (рис. 3.2.1):

- 26,8% респондентів найбільшою мірою визначають джерелом мотиваційних впливів складові внутрішньої я-концепції – прагнення самореалізації;
- 23,4% керувались інструментальною мотивацією (матеріальна винагорода);
- 22,6% определила мотивація спрямованості на процес;
- 18,7% займає інтегративна мотивація;
- 8,5% определяла зовнішня мотивація (схвалення іншими).

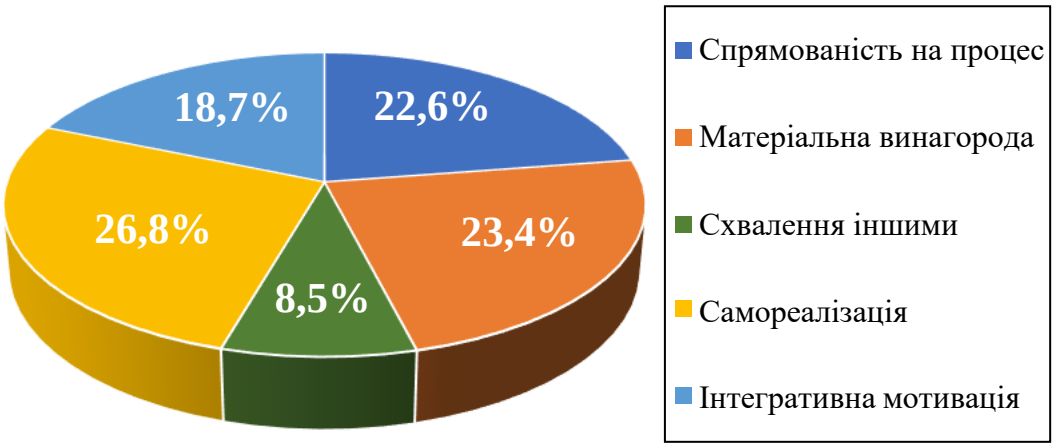

Рис. 3.2.1. Співвідношення джерел мотиваційних впливів групи студентів інструментальних відділів, %

Отримані дані можна пояснити розумінням потреби професіоналів-музикантів реалізовувати власний потенціал за рахунок набуття професійних компетентностей у володінні обраним музичним інструментом та специфіки діяльності – конкурентного середовища, що потребує стійкої мотивації до постійної праці.

Відчутно низький показник зовнішньої мотивації – схвалення інших може вказувати на зв’язок з потребою самозахисту і характеризується прагненням уникнути в процесі опанування професійної майстерності осуду з боку одногрупників, колег по цеху, тощо.

Результати мотиваційних впливів у представників групи Б представлена таким чином (рис. 3.2.2):

- 29% респондентів найбільшою мірою визначають джерелом мотиваційних впливів складові внутрішньої я-концепції;
- 20,1%% керувались зовнішньою мотивацією;
- 19,2% орієнтувались на інструментальну мотивацію;
- 18,2% займає внутрішня мотивація: спрямованість на процес;
- 13,6% определяла інтегративна мотивація.

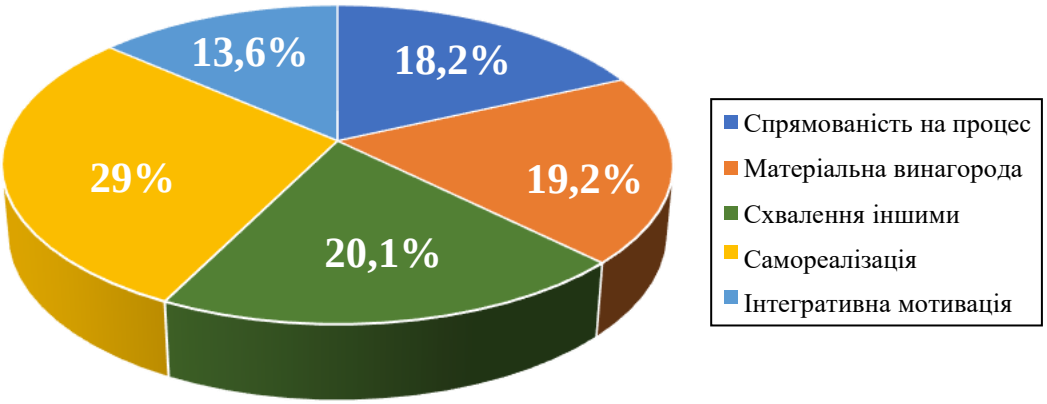

Рис. 3.2.2. Співвідношення джерел мотиваційних впливів групи студентів хорового відділу, %

Отримані дані можна пояснити специфікою професійної діяльності музикантів хорового відділу, у якій головним «інструментом» виступає саме хоровий колектив як сукупність різних індивідів та керування ними у процесі взаємодії (диригентська практика). За таких обставин окрім внутрішньої мотивації самореалізації зрозумілим є вплив та вага зовнішньої мотивації: «бажання прийняття й підтвердження своїх рис, компетентності й цінностей з боку інших індивідуумів або референтної групи» [25].

Узагальнений показник результатів обох груп виглядає наступним чином:

- 27,90% займає джерело внутрішніх мотиваційних впливів, а саме –прагнення самореалізації;
- 21,30%% керувались зовнішньою мотивацією;
- 21,30% орієнтувались на інструментальну мотивацію;
- 20,40% займає внутрішня мотивація: спрямованість на процес;
- 5% определяла інтегративна мотивація.

Підсумовуючи результати за всією вибіркою можемо отримати таку візуалізацію показників (рис.3.2.5):

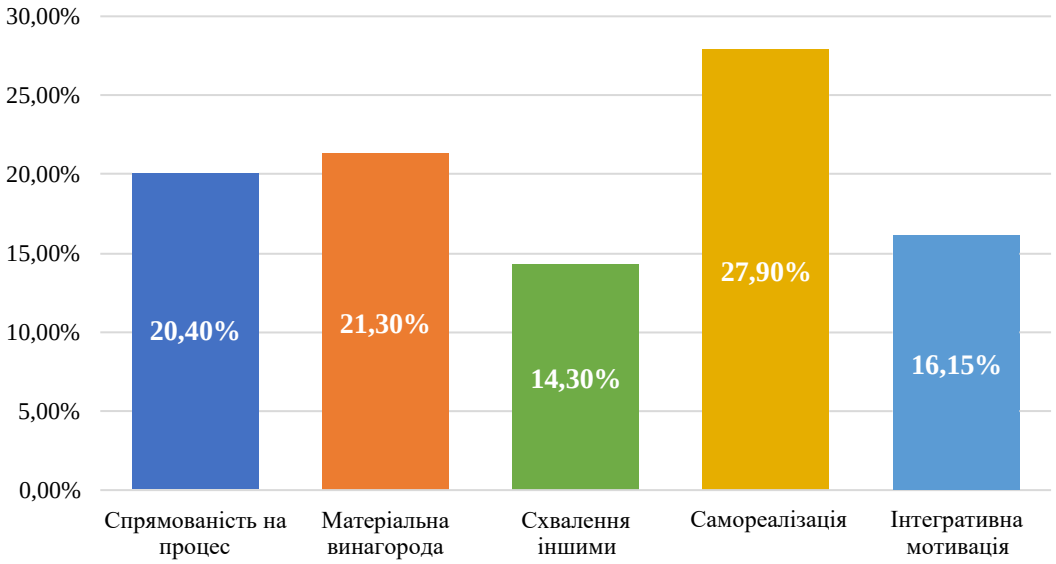

Рис. 3.2.5. Зведені результати дослідження джерел мотиваційних впливів за всією вибіркою, %

Аналіз результатів дослідження дає змогу зробити висновок, що представники обох груп студенти інструментальних музичних спеціальностей (група А) та хорового відділу (група Б) прагнуть самовдосконалення та самореалізації та визначають внутрішню мотивацію як головне джерело впливу на вибір музичної професії у житті.

Дані, отримані під час дослідження, можна пояснити наступним чином:

- Мистецтво є частиною самоідентифікації студентів-музикантів, які у процесі інтерпретації музичного твору відчувають особливий зв'язок з власними ідеями. Таким чином, внутрішня мотивація самореалізації робить процес навчання і розвитку у цій сфері осмисленим.
- Музична профільна освіта передбачає постійне вдосконалення професійних навичок і саморозвиток, адже досягнення високого рівня майстерності вимагає самодисципліни та наполегливості.

- Мистецька сфера сама по собі є площиною самореалізації, відображення внутрішнього «я» через емоції, почуття музиканта.
- Творчий характер музичних спеціальностей, в межах яких професійна діяльність вимагає самовираження та постійного особистісного залучення.
- Музична кар’єра має особливо складний процес розвитку, що також потребує постійного внутрішнього залучення та стійкості у подоланні труднощів, що більш притаманно внутрішній мотивації, аніж зовнішній.
- Специфікою діяльності є також потреба пошуку унікального стилю, що реалізується шляхом звернення до внутрішньої мотивації.
- Не менш вагомою виступає зовнішня інструментальна мотивація, як реалізація потреби безпеки та є зрозумілою у контексті кар’єри.
- Спільним мотиваційним «екватором» обох груп опитаних є внутрішня мотивація спрямованості на процес, що, спираючись на описані вище особливості музичної діяльності є зрозумілим аспектом мистецької, творчої сфери її діячів.
- Інтегративна мотивація, що в основі має інтерналізацію мети не є домінуючою для обох груп, адже музичне мистецтво у своїй основі передбачає свободу самопроявлення. Водночас це також може свідчити про вплив підліткового віку опитуваних, які знаходяться в процесі становлення власних особистостей та системи упереджень і цінностей.

3.3.Дослідження показників внутрішньої та зовнішньої мотивації професійної діяльності

Для більш детальної діагностики особливостей внутрішньої та зовнішньої мотивації професійної діяльності ми провели методику К. Замфір у модифікації А. Реана (*Додаток Б*). Результати дослідження за даною методикою представлено у табл.3.3.1.:

Таблиця 3.3.1.

Результати дослідження мотивації професійної діяльності, %

№	*Мотиви*	*Група А*	*Група Б*
1.	Грошове забезпечення	16,8	16,3
2.	Прагнення до просування по роботі	17,5	16,6
3.	Прагнення уникнення критики зі сторони керівника чи колег	8,3	8,8
4.	Прагнення уникати можливих покарань чи неприємностей	12,5	12,4
5.	Потреба у досягненні соціального престижу та поваги оточуючих	14,1	13,3
6.	Задоволення від самого процесу та результату роботи	16,3	16,8
7.	Можливість найбільш повної самореалізації саме в цій діяльності	14,5	15,8

Мотивація професійної діяльності представників групи А виглядає наступним чином (*рис.3.3.1)*:

За даними показниками у групі А переважаючою є частка зовнішньої позитивної мотивації, а саме мотив прагнення до просування по роботі – 17,5%, що корелює з отриманими даними щодо переваги впливу мотивації саморозвитку та розширює вибраний внутрішній мотив до чинників кар’єрного становлення у вибраній професії.

Майже рівноцінними є показники мотиву грошового забезпечення – 16,8%, та задоволення від процесу і результату діяльності – 16,3%; також можливість повної самореалізації в цій діяльності – 14,5% і соціальні потреби престижу, поваги – 14,1%. Всі вони є складовою успішної реалізації творчого

потенціалу студентів-музикантів інструментальних відділів в межах обраних спеціальностей.

Дещо нижчим є показник зовнішнього негативного мотиву уникнення можливих покарань чи неприємностей, що становить 12,5% і може свідчити про позитивне спрямування думок про майбутнє в процесі вибору діяльності. Хоча даний показник не є найвищим, все ж він може впливати на загальну мотивацію і є вартим уваги у процесі розгляду досліджень і практичної діяльності для покращення мотивації студентів.

Найнижчим є показник зовнішньої негативної мотивації – уникнення критики зі сторони керівника чи колег – 8,3%. Дані також корелюють з результатами домінуючого джерела впливу – внутрішньої мотивації саморозвитку, в межах чого студенти інструментальних відділів фокусуються на розвитку своїх здібностей та професійних навичок, ніж на оцінці збоку інших.

Рис. 3.3.1. Мотивація професійної діяльності респондентів групи А, %

Мотивація професійної діяльності представників групи Б виглядає наступним чином (*рис.3.3.2)*:

У групі студентів хорового відділу домінує мотив задоволення від процесу і результату діяльності – 16,8%. Отриманий результат можна пояснити характером діяльності студентів-музикантів хорового відділу, що передбачає спільний спів у хорі та постійну взаємодію, емоційну залученість. , а саме мотив прагнення до просування по роботі – 16,8%, що корелює з отриманими даними щодо переваги впливу мотивації саморозвитку та розширює вибраний внутрішній мотив до чинників кар'єрного становлення у вибраній професії.

Не надто нижчим є показники прагнення просування по роботі – 16,6% та грошової винагороди – 16,3%.

Можливість повної самореалізації в цій діяльності становить часту у 15,8%.

Дещо нижчими є показники потреби досягнення соціального престижу – 13,3% та зовнішнього негативного мотиву уникнення можливих покарань чи неприємностей, що становить 12,4%.

Для групи Б найнижчим є показник зовнішньої негативної мотивації – уникнення критики зі сторони керівника чи колег – 8,8%.

Рис. 3.3.1. Мотивація професійної діяльності респондентів групи Б, %

Показник зовнішньої негативної мотивації однаково низький серед представників обох груп та може бути, також, продиктований підлітковим віком учасників для якого характерним є побудова власної індивідуальності та прагнення самостійності, незалежності.

Аналізуючи числові показники результатів *(додаток Б)* ми отримали градацію переваги видів мотивації за рівнями. Графічно отримані результати представлені наступним чином (*рис. 3.3.3*):

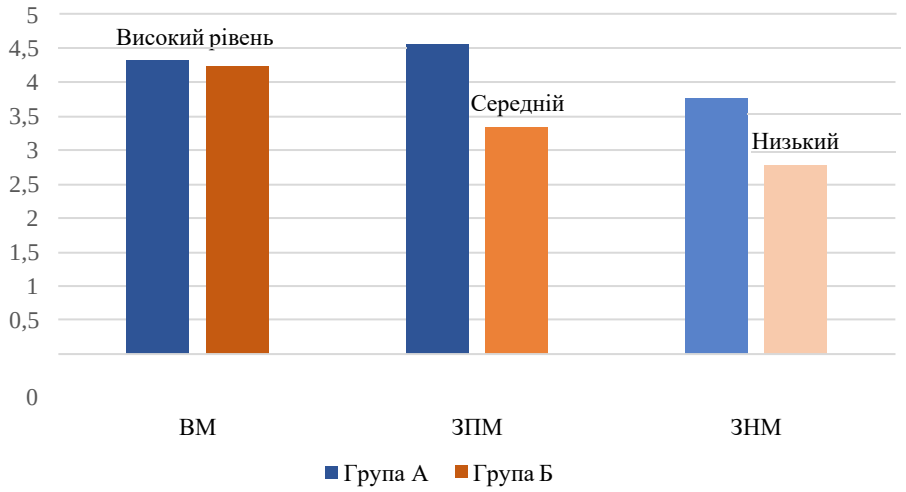

Рис.3.3.3 Рівні мотивації професійної діяльності обох груп

У процесі психодіагностики внутрішньої та зовнішньої (позитивної і негативної) мотивації студентів інструментального та хорового відділів ми виділили такі мотиваційні комплекси особистостей (табл.3.3.1):

Таблиця 3.3.1

Таблиця рівнів мотивації професійної діяльності

Група	ВМ	ЗПМ	ЗНМ
А	Високий рівень	Високий рівень	Середний рівень
Б	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень

I. мотиваційний комплекс особистостей групи А такий :

ЗПМ> ВМ> ВНМ

Дані показують, що зовнішня позитивна мотивація є домінуючою, на другому місці є внутрішня мотивація. Різниця між показниками зовнішньої

позитивної та внутрішньої мотивації незначна, однак перевага першої може означати, що для студентів інструментальних відділів важливими є зовнішні винагороди. Ефективність їх діяльності збільшується в залежності від перспективи отримання вищої оцінки рівня їх майстерності. Найбільше їх мотивують зовнішні позитивні стимули, за ними йде внутрішня мотивація, а найменше впливає зовнішня негативна мотивація.

II. мотиваційний комплекс студентів групи Б наступний:

ВМ> ЗПМ> ЗНМ

Результати студентів хорового відділу дають чіткішу градацію мотивації професійної діяльності. Високий рівень внутрішньої мотивації ймовірно вказує на те, що респонденти обирають напрям своєї професійної діяльності через особисте задоволення від виконання музики, любов до процесу співу та хорової майстерності.

Низький для групи Б та середній для групи А рівень зовнішньої негативної мотивації може вказувати на те, що студенти-музиканти мало залежать від мотивів уникнення негативних наслідків, що є ознакою здорового підходу до навчання та професійної діяльності. Ці дані можуть бути свідченням позитивної навчальної культури, яка заохочує творчий розвиток та емоційне задоволення від діяльності.

Таким чином, поглиблений аналіз чинників внутрішньої і зовнішньої мотивації дає розширене розуміння складових мотиваційного профілю особистостей інструментальних відділів та хорового.

3.4 Визначення емоційної складової мотиваційної сфери особистості

Музичне мистецтво – це сфера з глибоким емоційним підґрунтям. У процесі діагностики чинників мотивації вибору творчих спеціальностей студентів інструментальних та хорового відділів ми провели дослідження для визначення емоційної спрямованості. Результати роботи представлені наступним чином(табл. 3.4.1.):

Таблиця 3.4.1.

Результати дослідження структури емоційної спрямованості, %

Групи	Види емоцій									
	Романтичні	Акізітивні	Праксичні	Глоричні	Гедоністичні	Альтруїстичні	Гностичні	Пугністичні	Комунікативні	Естетичні
А	3,8	4,6	12,7	12,5	15,9	12,3	7,3	9,5	13,3	7,9
Б	4,8	8,7	13,6	10,2	13,8	14,2	6,8	5,6	11,3	10,5

Ранжування типів емоційних переживань серед представників інструментальних спеціальностей (рис. 3.4.1.) виглядає так:

I. Найвищий показник у гедоністичного виду емоцій – 15,9%. Це може означати те, що дана група студентів мотивується найбільшим чином радістю і задоволенням у професійній діяльності, яка може бути пов’язана з захопленням процесом гри на інструменті.

II. Наступними по важливості є комунікативні емоції – 13,3%. Він дає можливість припустити, що вмотивованість студентів пов’язана, також з соціальною взаємодією, спілкуванням з іншими музикантами та слухачами.

III. Приблизно рівні та досить високі показники вагомості у праксичних (12,7%) та глоричних (12,5%) емоцій. Такі результати корелюють з результатами попередніх методик та демонструють орієнтацію студентів інструментальних відділів на реалізацію власного потенціалу за рахунок

практичних результатів діяльності, прагнення успіху і досягнень у вибраній професії.

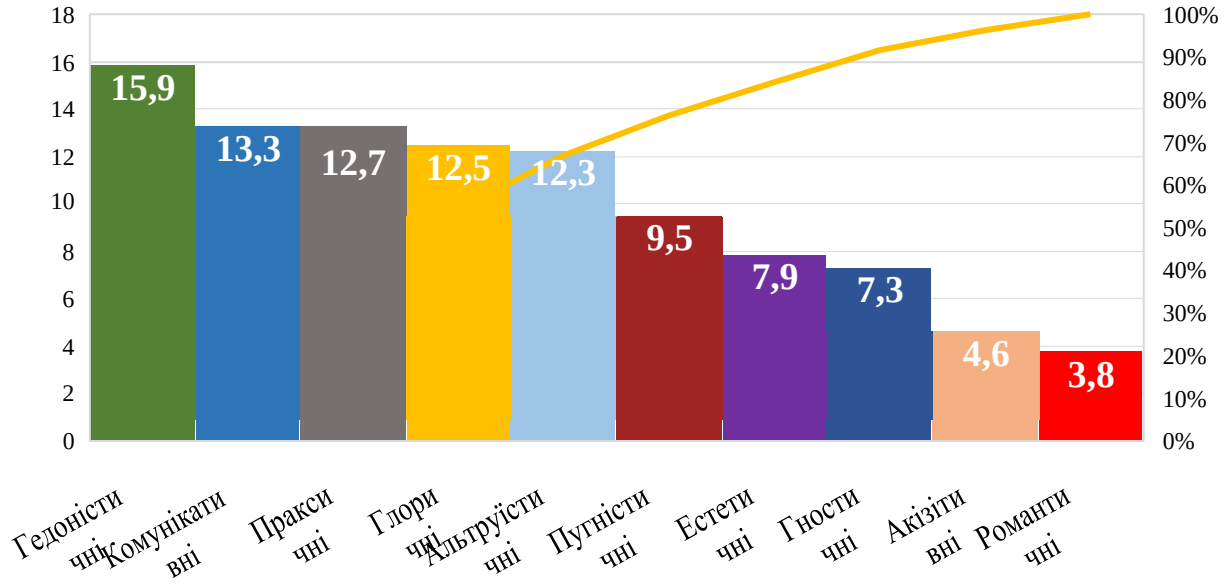

Рис. 3.4.1 Рівні прояву емоційної спрямованості студентів інструментальних відділів (група А), %

Водночас у представників хорового відділу розподіл важливості емоційної спрямованості очолюють такі емоції:

I. Альтруїстичні – 14,2%, що дає підстави припускати, що для студентів-хоровиків важливий спільний успіх та взаємопідтримка під час репетицій, виступів. Дана спрямованість відповідає колективній природі спеціальності «Хорове диригування», характерною специфікою якої є командна діяльність як диригента і учасників хору, так і безпосередньо між виконавцями.

II. Трохи меншими, однак доволі високими показниками цієї групи виділяються гедоністичні (13,8%) та праксичні (13,6%) емоції. Це вказує на те, що респондентам також важливо отримувати позитивні емоції від процесу співу та практичної діяльності для підтримання внутрішньої мотивації.

III. Комунікативна емоційна спрямованість (11,3%) також є об’єктивною для природи і характеру професійної діяльності музикантів

хорового відділу, адже хоровий спів є груповою діяльністю, що сприяє формуванню і підтриманню соціальних зв'язків.

Графічно результати респондентів групи Б подані на рис. 3.4.2:

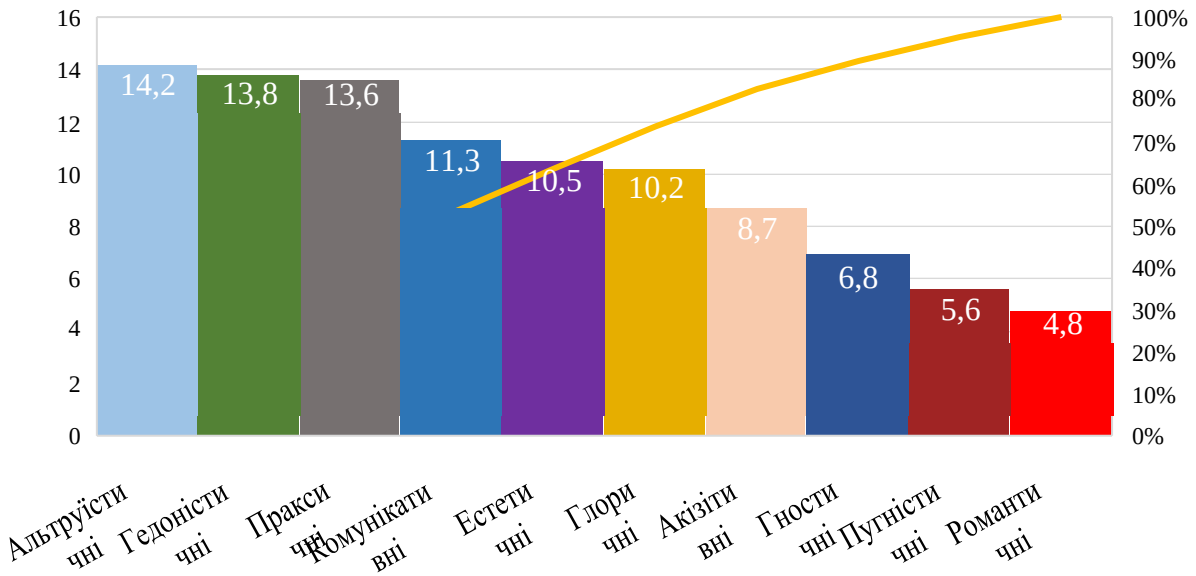

Рис. 3.4.2 Рівні прояву емоційної спрямованості студентів хорового відділу (група Б), %

Найнижчі ранги у обох групах присвоєно групі романтичних емоцій, а саме 3,8% серед представників інструментальних спеціальностей та 4,8% серед студентів хорового відділу. Низькі показники можуть свідчити про те, що студенти попри емоційний і творчий характер їх професійної діяльності найменшою мірою мотивуються романтичними почуттями у процесі вибору професії.

Узагальнюючи отримані результати можна сказати, що мотивація інструменталістів спрямована на отримання задоволення від музичної діяльності та соціальної взаємодії. Для представників хорового відділу характерна домінуюча мотивація, пов'язана з альтруїстичними, гедоністичними та праксичними емоціями, що вказує на підвищений акцент на командній роботі, взаємній підтримці та практичній складовій виконання хорових творів.

3.5 Вивчення особистісних характеристик студентів музичних спеціальностей

На основі результатів даного дослідження (*додаток Г*) ми провели короткий аналіз особистісних рис студентів-музикантів.

Узагальнення отриманих даних у відсотковому співвідношенні двох груп: студентів інструментальних відділів (Група А) та хорового (Група Б) за опитувальником BFI-10 представлені наступним чином:

Таблиця 3.5.1.

Поділ особистісних характеристик дослідження за П'ятифакторним особистісним опитувальником BFI-10, %

Фактори	**Низький**		**Середній**		**Високий**	
	Група А	Група Б	Група А	Група Б	Група А	Група Б
Екстраверсія	46	40	36	30	18	30
Доброзичливість	46	40	18	30	36	30
Сумлінність	55	60	9	20	36	20
Нейротизм	18	50	36	10	46	40
Відкритість до нового досвіду	46	60	9	10	46	30

1. *Екстраверсія*. Як показано в табл. представники групи А демонструють у своїй більшості низький (46%) та середній (36%) рівень екстраверсії, що корелює з отриманими результатами діагностики джерел мотивації студентів інструментальних відділів – більшою орієнтацією на внутрішні фактори мотивації, індивідуальні досягнення понад соціальні чинники накшталт визнання чи схвалення.

Представники групи Б демонструють вищий рівень екстраверсії, що може свідчити про більшу вагу соціальних факторів.

2. *Доброзичливість*. За цією шкалою у представників інструментального відділу також домінує низький (46%) рівень, що вказує на прагнення до

незалежності та більш індивідуалістичну, конкурентну мотивацію, орієнтовану більшою мірою на особисті досягнення.

Даний фактор помірно проявлений у студентів хорового відділу (40% – низький показник та 30% – середній і високий). Мотивація цієї групи може включати потребу в певній соціальній атмосфері, орієнтацію на колективну діяльність.

3.*Сумлінність.* Низький показник сумлінності в обох групах респондентів (55% – група А та 60% – група Б) ймовірно зумовлений особливостями мистецької сфери у якій мотивація більшою мірою орієнтована на творчі та інноваційні підходи, ніж на структуровані завдання, які потребують рутинної роботи.

4.*Нейротизм* (емоційна стабільність). Більш високий (46%) рівень нейротизму, що домінує у опитуваних групи А може вказувати на нестійку мотивацію, що залежить від емоційного стану.

Представники групи Б демонструють внутрішній поділ на дві групи: високий рівень невротизму – 40%, та значним рівнем емоційної стабільності – 50%. Професіонали з різним рівнем невротизму мають різні мотиваційні потреби та підходи до діяльності.

Такі результати можуть бути зумовлені специфікою представників творчих професій, у яких емоційна сфера є ресурсною та особливостями підліткового віку, якому характерна емоційна нестійкість.

5.*Відкритість до нового досвіду*. Студенти інструментальних відділів демонтрують однаково високий та низький рівень відкритості (46%). За таких обставин мотивація групи може бути пов'язана з креативністю, новизною, та підтверджує домінування мотивації самореалізації.

Представники хорового відділу демонструють нижчий рівень відкритості (40%), що може свідчити про орієнтацію на більш традиційні методи та можуть тяжіти до більш чітких завдань і структурованої діяльності.

Графічно отримані результати виглядають наступним чином (рис. 3.5.1):

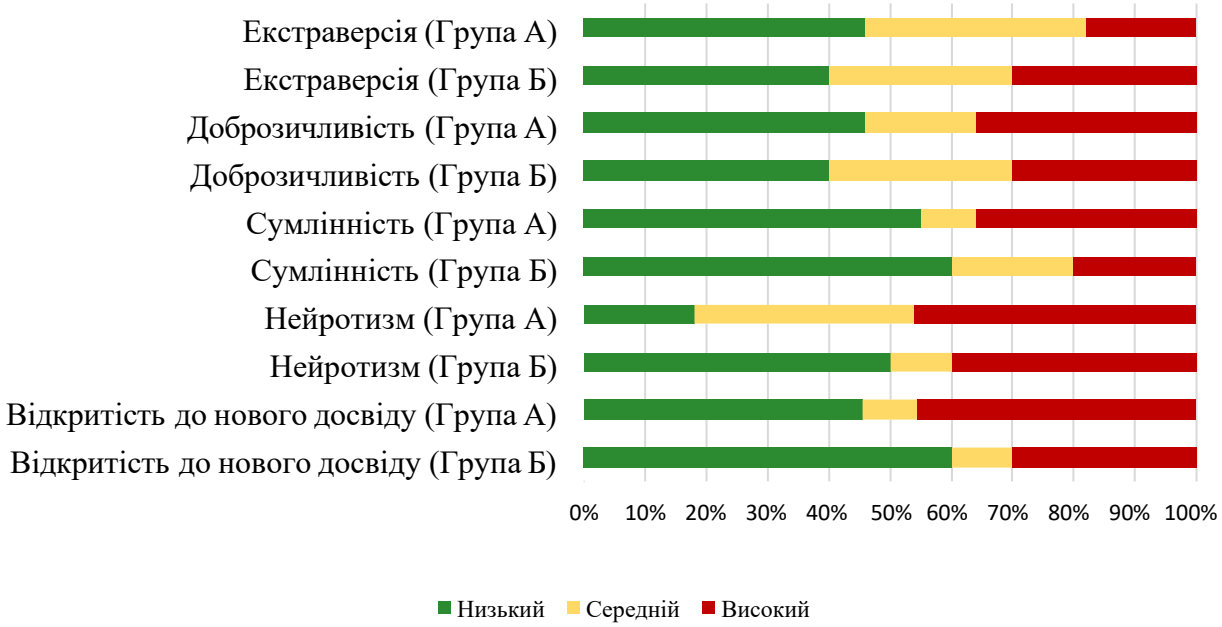

Рис. 3.5.1. Результати для всієї вибірки за П'ятифакторним особистісним опитувальником BFI-10, %

Підсумовуючи отримані результати, можна виділити мотивацію представників групи А (студентів інструментальних відділів) як ту, що більшою мірою орієнтована на індивідуальний підхід у творчості та потребує стабільних умов для розкриття потенціалу.

Мотиваційні чинники респондентів групи Б (студенти хорового відділу) включають соціальне визнання та командну діяльність та можуть підтримувати стійкість мотивації навіть за умов стресу.

ВИСНОВКИ

Ми визначили, що мотиваційна сфера особистості – складний конструкт, що потребує комплексного підходу до вивчення. Мотивація у психології являє собою цілу систему психологічних процесів, що поєднює мотиви, наміри, цілі, прагнення особистості, які, в свою чергу, спонукають людину до певної діяльності, визначаючи її напрямок, інтенсивність і тривалість зусиль для досягнення поставлених цілей.

Складність явища мотивації зумовлена, насамперед, складністю людської психіки та унікальністю кожного індивіда, котрий, попри суспільні правила і норми, має власний набір внутрішніх характеристик, що в більшій чи меншій мірі є рушіями людської життєдіяльності.

Попри те, процес соціалізації створив середовище, яке має вплив на вибори, що здійснює людина, тим самим посилюючи чи послаблюючи мотиваційні процеси. Особливо це проявляється сфері професійного становлення, що саме по собі є вибором, який часто зумовлює подальший розвиток особистості, однак не детермінує його остаточно. В процесі здобуття професійних компетенцій, індивіди демонструють різний рівень залученості та ефективності діяльності, тож вивчення мотиваційних чинників дає можливість отримати ширше розуміння інструментарію для подовження зберігання інтересу обраного фаху та найбільш ефективну реалізацію власного потенціалу у межах професійного становлення.

З метою підтримання продуктивності, задоволення від навчання та задля уникнення явища дизмотивації – процесу втрати мотиваційної сили, зокрема у професійній діяльності на тлі викликів останніх років має місце потреба детальнішого вивчення окремих складових мотиваційної сфери.

Розвиток дослідження природи мотивації призвів до появи мотиваційних теорій, зокрема теорій змісту – що мотивує, та процесу – як це відбувається. Відхід від обмеженості первинно виокремленої системи «винагороди-покарання» дозволив заглянути вглиб людської особистості, виявити

особливості шляху досягнення нею самоактуалізації. Окрім цього інші підходи до вивчення мотивації враховують елементи оточення, самої роботи.

Специфіка рис особистості кожного індивіда детермінує вибір її діяльності таким чином професійна діяльність впливає на вироблення певного мотиваційного профілю особистостей.

Водночас, залишається базозовим поділ на внутрішню (виникає зсередини особистості) і зовнішню (зумовлена зовнішніми факторами, такими як нагороди або вимоги оточення) мотивацію. У процесі опису взаємодії між різними факторами, психологічні теорії базуються на диференціації між внутрішнім світом людини, його наповненням, досвідом, та середовищем існування індивіда, яке диктує певні норми діяльності та є відображенням загальносуспільних змін.

Зокрема, розглядаючи мистецьку сферу ми стикаємося з трасформацією емоційного досвіду у результати творчої діяльності. Галузь мистецтва від початку існування людства у своєму індивідуалізованому підході до осмислення дійсності знаходить місце у загальній системі професій. Разом з тим, художня діяльність залишається особливою у процесі вивчення окремих її аспектів. Це може бути продиктоване потребою відходу від загальноприйнятих норм розуміння та оцінки діяльності, що важко корелює зі свободою самовираження, котра є запорукою справді творчого підходу у професійній діяльності митця.

Питання мотивації в мистецьких галузях в умовах стрімких змін навчального та професійного середовища, подальшого кар’єрного становлення, які, зокрема, є реакціями на розвиток технологій набуває нової актуальності у наш час. Зокрема, музична сфера за таких умов потребує особливої уваги у процесі підготовки професіоналів, адже у своїй природі вона орієнтована на складний комплекс внутрішніх характеристик та, водночас, тісно пов’язана у своєму проявленні з зовнішнім середовищем. Психологічні аспекти мотивації тут актуалізуються в межах самої творчої особистості та специфіки обраного музичного фаху, адже якась зі спеціальностей передбачає

окремий підхід до праці, взаємодію з неодухотвореним музичним інструментом чи інструментарієм самої людини – зокрема, голосу.

Проведене дослідження показало, що в одній з груп (інструментальні відділи) у мотиваційному комплексі переважає зовнішня позитивна мотивація поряд з прагненням отримати задоволення від виконання музичної діяльності у контексті одноосібного розвитку, тоді як представники іншої спеціальності (хоровий відділ) демонструють орієнтування на командну діяльність. Дані результати можна пояснити специфікою різного музичного фаху, що частково підтверджує висунуту гіпотезу.

Водночас спільним для обох груп спеціальностей (інструментальних та хорового відділів) є джерело мотиваційного впливу, пов’язане із самореалізацією, прагненням до відповідності власним стандартам і цінностям. Творча діяльність потребує щирої внутрішньої зацікавленості та задоволення від процесу, що робить внутрішню мотивацію самореалізації головним рушієм у їхньому навчанні та кар'єрному розвитку.

Розуміння і вивчення джерел своїх інтересів та їх наповнення, визначення чітких і досяжних професійних цілей, робота над самодисципліною, планування часу та здоровий спосіб життя – підтримка хімічної регуляції мотивації, саморефлексія та налаштування на довгострокові результати, розвиток емоційного інтелекту та позитивна зовнішня комунікація сприятимуть підтримці мотивації і підвищенню ефективності навчання, дозволяючи отримати максимум користі і задоволення від студентського життя та допоможе окреслити курс професійної діяльності майбутніх музикантів.

У процесі реалізації навчальної діяльності важливою є увага до індивідуалізованої природи майбутніх музикантів, створення умов для вільного творчого самовираження та підтримка процесу становлення особистості музиканта-професіонала в межах обраного фаху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аршава І.Ф., Новіков Ю.М., Кутєпова-Бедун В.Ю. Психологічна специфіка музиканта-професіонала. Проблеми сучасної психології № 2 (21), 2021 – 12с. URL: https://doi.org/10.26661/2310-4368/2021-2-1
2. Бех І.Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Том 2 – Чернівці: Букрек, 2015 – 640 с.
3. Ваганова Н.А., Гулько Ю.А., Латиш Н.М., Шепельова М.В. Актуальні проблеми сучасного творчого мислення. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: психологія. Том 33 (72), №2 2022 – 145-152с. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/2_2022/24.pdf
4. Варій М.Й. Класифікація емоцій та почуттів. Загальна психологія: навчальний посібник. 2-ге видан., випр. і доп. – Київ: «Центр учбової літератури», 2007 – 444с. URL: https://www.info-library.com.ua/books-text-4774.html
5. Гуляс І.А. Концепція аксіопсихологічного проєктування життєвих досягнень особистості. Психологія і суспільство, 2020 – № 4 – 73с.
6. Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти: веб-сайт. URL: https://arts.gov.ua
7. Занюк С.С. Психологія мотивації: навчальний посібник – Київ: Либідь, 2002 – 304 с.
8. Зосім М. Теорія мотивації Герцберга: веб-сайт. URL: http://surl.li/slgyuh
9. Карпенко Н.А. Психологія творчості: навч. посібник – Львів: ЛьвДУВС, 2016 – 156 с.
10. Климчук В. О. Експериментальне дослідження явища “мотиваційного зараження”. Соціальна психологія (3(11)), 2005 – с. 59-71
11. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті. Київ : КНЕУ, 1999 – 128 с.

12. Кокун О.М., Мороз В.М., Лозінська Н.С., Пішко І.О. Збірник психодіагностичних методик для професійно-психологічного відбору кандидатів на військову службу за контрактом у Збройних Силах України : методичний посібник – Київ: «Центр учбової літератури», 2023 – с. 64-67
13. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Герасименко М.В., Ткаченко В.В. Збірник методик діагностики лідерських якостей курсантського, сержантського та офіцерського складу: методичний посібник – Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2012 – с. 146-148
14. Корб А. У пастці депресії – Київ: Наш Формат, 2019– С. 72-73
15. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – Київ: Рад. школа, 1989. – 608 с.
16. Котова Л.М. Емоційна стійкість як засіб формування інструментально-виконавської надійності у студентів музично-педагогічних факультетів : автореф. на здобуття ступеня канд. пед. наук – Київ, 2001 – 18 с.
17. Кутєпова-Бредун В.Ю. Детермінанти психологічного благополуччя музикантів-професіоналів. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Педагогіка і психологія вип. 18, т. 20, 2012 – 93 с. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/228875934.pdf
18. Максим О.В. Формування ціннісних орієнтацій як механізм ресоціалізації девіантів. Актуальні проблеми психології. Том XI. Випуск 16 – 102с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/708992/1/МАксим%20%282%29.PDF
19. Місько Н.В. Формування емоційного інтелекту студентів мистецьких спеціальностей в умовах змішанного навчання. АРТ-платФОРМА. Вип. 2(6), 2022 – с.316-333
20. Моляко В. О. Стратегії творчої діяльності : школа В.О.Молярко – Київ: Освіта України, 2008. – 702 с.
21. Музика О.Л. Розвиток здібностей та обдарованості в процесі вікового розвитку особистості. Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості та обдарованості. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України за ред. В.О. Моляко. Том 12 вип.2

– Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2007 – С.142-148 URL: https://core.ac.uk/download/pdf/12084141.pdf

22. Музика О.О. Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мотивації творчості. Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка № 3, 1999 – С. 151-155 URL: http://eprints.zu.edu.ua/1149/1/47.pdf
23. Музика О.О. Соціальний статус та афіляція у мотивації творчої активності. Теоретико-методичні основи виховання творчої особистості в умовах позашкільних навчальних закладів: Зб. матеріалів наук.-практ. конф. Ч.2 – Київ: Грамота, 2006 – С. 116-121
24. Онищенко І.В. Навчально-професійна мотивація як складник професійного становлення майбутніх фахівців педагогічного профілю. Педагогіка вищої та середньої школи Вип. 48 – 2016 – с.141-145 URL: https://journal.kdpu.edu.ua/ped/article/view/2406/2213
25. Пляк Л.В., Огарь С.В. Психодіагностичний комплекс з вивчення особистості студента – Харків: НФаУ, 2016. – 22-24 с.
26. Подшивайлов Ф.М., Сергеєнкова О.П. Мотиваційна сфера особистості: діагностично-розвивальний путівник. Методичні рекомендації - Київ: Інститут обдарованої дитини, 2015 - 55 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/12971/1/F_Podshyvailov_O_Serhieienkova_Motyvatsiyna_sfera_osobistosti.pdf
27. Подшивайлов Ф. М. Теоретико-методологічні засади визначення поняття мотиваційної сфери особистості. Освіта та розвиток обдарованої особистості: науково-методичний журнал № 10 (41), – Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2015 – с.19-23
28. П`янківська Л.В. Мотивація особистості у нейробіологічному спектрі. Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій: збірник наукових праць за заг. ред. Л.В. Помиткіної, О.П.Хохліної, Л.С. Яковицької. – Київ: МВЦ «Медінформ», 2023. – С. 112-117 URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/59667/1/П%27янківська%20Л.В..pdf

29. Раюшкіна Н. Як керувати рівнем дофаміну для підвищення мотивації і задоволення: веб-сайт. URL: https://nadyhaty.com/yak-keruvaty-rivnem-dofaminu-dlya-pidvyshhennya-motyvatsiyi-i-zadovolennya/
30. Савчин М.В. Педагогічна психологія: навчальний посібник – Київ: Академвидав, 2006 – 424 с.
31. Сердюк О. О., Базима Б. О. Адаптація скринінгового опитувальника п'яти факторів особистості BFI-10 та перевірка його діагностичних властивостей на прикладі осіб, які вживають наркотики. Право і безпека, 2021 – № 4 (83) – С. 100-110 URL: https://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/528/419
32. Середницька І.Я. До проблеми самовизначення особистості. Наука і освіта: наук.-практ. журнал, 2006 – № 5/6 – С. 93-95
33. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. – Київ: Центр учбової літератури, 2012 – 280 с.
34. Тарасова К.В. Онтогенез музичних здібностей – 1988
35. Терещенко Н.В. Мотиваційні цінності та мотиваційна культура як регулятори поведінки в глобалізованому світі. Національні культури в глобалізованому світі – 343с. URL: https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2d52d037-65e4-4ddb-ab97-31515fda79fb/content
36. Терещенко Н. В. Особливості формування мотивації трудової діяльності робітників підприємств в умовах трансформації економічних відносин в Україні: дис. на здобуття наук. ступ. канд. соціол. н.
37. Торубара О. М. Мотиваційна сфера особистості сучасного студента: фактори та умови формування в процесі професійного становлення. Педагогічні науки, 2007 – Вип. 45 – С. 371-376
38. Фромм Е. Мати чи бути? – Київ : Укр. письм., 2010 – 222 с.
39. Харченко Н. Батіг і пряник. Як хвалити, критикувати та мотивувати співробітників. Видавництво «Шкільний світ»: веб-сайт. URL: https://osvitaua.com/2020/04/89652/

40. Хміляр О. Ф. Психологія бойової мотивації воїна. Вісник Національного університету оборони України, 2022 – №2(66) – С. 121–131 URL: http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/254494/253212
41. Черножук Ю.Г. Психологія творчості. Навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ – Одеса: Державний заклад ПНПУ ім. К.Д.Ушинського, 2010 – 182 с.
42. Черняк Н. О. Формування мотивації студентів до навчання у ВНЗ, 2013 URL: https://ir.duan.edu.ua/server/api/core/bitstreams/560e4b9b-6703-47c8-b344-0adfbc70303a/content
43. Чжоу Ян. Особливості творчого мислення в структурі музикальних здібностей студентів музичних факультетів, 2009 URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/2009/NiO_5_2009/2_razdel/chgoy_jang.htm
44. Amabile, T. M. (1996). Creativity in context: Update to the social psychology of creativity. Boulder, CO: Westview Press.
45. Amabile, T. M. (1985). Motivation and creativity: Effects of motivational orientation on creative writers. Journal of Personality and Social Psychology, *48*(2), 393–399
46. Berlyne D. E., Crozier J.B. Effects of complexity and prechoice stimulation on exploratory choice. Perception and Psychophysics, 1971, 10.
47. Cheremisova I. Music and Development of Creative Personality Within Higher Education Environment. Aesthetic and Semiotic Approach. European Journal of Multidisciplinary Studies – 2017 4(1) – 78
48. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York: Plenum Press
49. Equity Theory Defined URL: https://www.academia.edu/28677991/Equity_Theory_Defined
50. Gary E. McPherson, James M. Renwick. A Longitudinal Study of Self-regulation in Children's Musical Practice. Music Education Research 3(2) - 2001 pp.169-186 DOI:10.1080/14613800120089232

51. Giannis Peramatzis, Michael Galanakis. Herzberg's Motivation Theory in Workplace. Psychology Research, December 2022, Vol. 12, No. 12, 971-978
52. Guilford J.P. General Psychology – N.Y., 1946 – 222 p.
53. Heckhausen, H., & Heckhausen, J. Motivation and Action. Cambridge University Press, 2008 – P. 51-53
54. Kurysheva, I. V. (2008). Psychological conditions of development of creative potential of senior pupils by means of musical art.: NF UPS
55. Kruglanski, A. W., Friedman, I., & Zeevi, G. (1971). The effects of extrinsic incentive on some qualitative aspects of task performance. Journal of Personality, 19 – P. 606-617
56. Maslow A.H. A theory of human motivation. Psychological Review 50(4) – P. 370–396
57. McClelland, D.C. (1965). "Toward a theory of motive acquisition." American Psychologist. 20 – P. 321-333.
58. Porter, L. W., & Lawler, E. E. (1968). What Job Attitudes Tell about Motivation. Harvard Business Review, 46 – P. 118-126.
59. Sung-il Kim. Neuroscientific Model of Motivational Process. Sec. Educational Psychology – 2013
60. Vroom, V. H. (1960). Some personality determinants of the effects of participation

ДОДАТКИ

Додаток А

Для визначення головних джерел мотивації особистості у виборі музичної професії нами було використано «Опитувальник мотиваційних джерел» (Motivation Sources Inventory, MSI) Дж.Барбуто та Р.Сколла у перекладі О.Сидоренка. Джерела, виміряні в переліку впливів мотивації, включають внутрішній процес, інструментальну, зовнішню Я-концепцію, внутрішню Я-концепцію та інтерналізацію мети.

Інтерналізація – це процес утворення тих чи інших психічних структур індивіда за рахунок привласнення зовнішніх предметних чи соціальних відношень [18].

Таким чином, методика допомагає визначити вплив внутрішньої, зовнішньої та інтегративної мотивації на вибір професійної діяльності. Відповідно до неї автори виділяють п’ять видів мотивації, а саме:

I. Внутрішня мотивація: спрямованість на процес;
II. Зовнішня мотивація: матеріальна винагорода;
III. Зовнішня мотивація: схвалення інших;
IV. Внутрішня мотивація: самовдосконалення, самореалізація;
V. Інтегративна мотивація: погодженість цілей працівника із цілями колективу.

Інструментальна мотивація відображає зовнішні потреби. У ній опанування музичної професії керується необхідністю ззовні та підкріплюється матеріальною винагородою.

Дана методика складається із 30 тверджень, які досліджуваний повинен проаналізувати та користуючись нижче наведеною шкалою, вказати своє ставлення до кожного з них за вказаною системою балів, ставлячи відмітку у відповідному місці бланку опитувальника.

Респонденти позначали актуальність кожного твердження за такою шкалою:

-2 – вкрай неправильно;
-1 – неправильно;
0 – коли як;
+1 – правильно;
+2 – дуже правильно.

1		2		3		4		5	
6		7		8		9		10	
11		12		13		14		15	
16		17		18		19		20	
21		22		23		24		25	
26		27		28		29		30	
Сума I		Сума II		Сума III		Сума IV		Сума V	

Обробка та інтерпретація результатів

Кожен з п’яти стовпчиків позначав різний вид мотивації, описані вище. Отримані результати сумувались з урахуванням знаків «+» та «-» та вказували на відповідний рівень актуальності того чи іншого виду мотивації для вибірки.

Таблиця 3.1.

Таблиця результатів дослідження джерел мотивації

Групи	Сума I	Сума II	Сума III	Сума IV	Сума V
А	106	110	40	126	88
Б	78	82	86	124	58

Сума I: Внутрішня мотивація – спрямованість на процес: бажання отримати задоволення та насолоду від процесу діяльності.

Сума II: Зовнішня мотивація – матеріальна винагорода: бажання відчутної зовнішньої винагороди: заробітна плата, премії тощо.

Сума III: Зовнішня мотивація – схвалення іншими: бажання прийняття й підтвердження своїх рис, компетентності й цінностей з боку інших індивідуумів або референтної групи.

Сума IV: Внутрішня мотивація – самовдосконалення, самореалізація: бажання відповідати власним стандартам рис, компетентності й цінностей.

Сума V: Інтегративна мотивація – узгодженість завдань працівника із завданням фірми: бажання досягати мети, що відповідає інтерналізованим цінностям.

Додаток Б

Для більш детальної діагностики особливостей внутрішньої та зовнішньої мотивації ми провели методику на визначення мотивації професійної діяльності.

Про внутрішній тип мотивації слід говорити, коли для особистості має значення діяльність сама по собі. Зовнішні мотиви у даній методиці поділяються на зовнішні позитивні і зовнішні негативні. Зовнішні позитивні мотиви, безсумнівно, більш ефективні і більш бажані з усіх точок зору, ніж зовнішні негативні мотиви.

Методика містить у собі сім мотивів професійної діяльності:

1. Грошовий заробіток.
2. Прагнення до просування по службі.
3. Прагнення уникнути критики з боку керівника або колег.
4. Прагнення уникнути можливих покарань або неприємностей.
5. Потреба в досягненні соціального престижу і поваги з боку інших.
6. Задоволення від самого процесу і результату роботи.
7. Можливість найбільш повної самореалізації саме у даній діяльності.

Оцінювання їх значимості відбувалось за п’ятибальною шкалою від «дуже незначною мірою» (1 бал) до «дуже великою мірою» (5 балів).

Обробка та інтерпретація результатів

З метою порівняння з результатами попередньої методики дані у відсотках по кожному з наведених мотивів співвідносилися між собою.

Також підраховуються показники по кожному з мотивів внутрішньої (ВМ), зовнішньої позитивної (ЗПМ) і зовнішньої негативної (ЗНМ) мотивації, що складають середнє арифметичне від балів за відповідні запитання, а саме:

Внутрішня мотивація – середнє арифметичне за пункти 6 та 7;

Зовнішня позитивна мотивація – середнє арифметичне пунктів 1,2 і 5;

Зовнішня негативна мотивація – середнє арифметичне за пункти 3 та 4.

Показником вираженості кожного типу мотивації буде число, яке знаходиться в межах від 1 до 5 (у тому числі можливо і дробове). Результати дослідження за методикою представлені у таблиці 3.2.:

Таблиця 3.2

Група	ВМ	ЗПМ	ЗНМ
А	4,32	4,55	3,77
Б	4,25	3,33	2,78
∑	4,28	3,94	3,27

Градація рівнів мотивації професійної діяльності відбувається за наступою схемою: низький рівень – від 1 до 2,99 бала, середній рівень – 3-3,99 бала та високий – від 4 до 5 балів.

На підставі отриманих результатів були визначені мотиваційні комплекси груп студентів.

Мотиваційний комплекс являє собою тип співвідношення між собою трьох видів мотивації: ВМ, ЗПМ і ЗНМ. До найкращих, оптимальних, мотиваційних комплексів слід відносити наступні два типи сполучень:

ВМ> ЗПМ> ЗНМ і ВМ = ЗПМ> ЗНМ.

Найгіршим мотиваційним комплексом є тип ЗНМ> ЗПМ> ВМ.

Між цими комплексами укладені проміжні з точки зору їх ефективності інші мотиваційні комплекси. Під час інтерпретації слід враховувати не лише тип мотиваційного комплексу, але й те, наскільки сильно один тип мотивації перевершує інший за ступенем вираженості.

Додаток В

Для вивчення орієнтаційної складової мотиваційної сфери особистості було проведено методику на визначення структури емоційної спрямованості, що заснована на класифікації емоцій Б.І.Додонова [4].

Дана методика допомагає виявити ранг певного типу емоційних переживань щоб глибше зрозуміти зв’язок між емоціями та основними потребами людини.

Види досліджуваних емоцій:

- альтруїстичні емоції (виникають на основі потреби в сприянні, допомозі, заступництві іншим людям);
- комунікативні емоції (виникають на основі потреби у спілкуванні);
- глоричні емоції (від лат. gloria - слава, пов'язані з потребою в самоствердженні і славі, типова емоційна ситуація - реальне чи уявне «пожинания лаврів»);
- праксичні емоції (викликаються діяльністю, її успішності чи неуспішності);
- пугністичні емоції (від лат. pugna - боротьба, походять від потреби в подоланні небезпеки, на основі якої пізніше виникає інтерес до боротьби);
- романтичні емоції (виникають на основі прагнення до всього незвичайного, незвичайного, таємничого);
- акізітівні емоції (від франц. acquisition - придбання, виникають у зв'язку з інтересом до накопичення, «колекціонуванню» речей, який виходить за межі практичної потреби в них);
- гедоністичні емоції (пов'язані із задоволенням потреби в тілесному і душевному комфорті);
- гностичні емоції (часто описуються під рубрикою інтелектуальних почуттів, їх пов'язують з потребою в отриманні будь-якої нової інформації та з потребою в «когнітивної гармонії»);
- естетичні емоції (є відображенням потреби людини бути в гармонії з навколишнім світом).

У даній класифікації наведені емоції, завдяки яким діяльність стає цікавою роботою чи навчанням, наповнюється мріями, спогадами. Так вони стають потужними мотиваторами.

Респондентам було представлено описи емоційних переживань та запропоновано проранджувати їх у порядку зменшення переваги.

1. Почуття незвичайного, таємничого, незвіданого, що з'являється в незнайомій обстановці, місцевості.

2. Радісне хвилювання, нетерпіння при придбанні нових речей, предметів колекціонування, задоволення від думки, що скоро їх стане ще більше.

3. Радісне збудження, підйом, захопленість, коли робота йде добре, коли бачиш, що добиваєшся успішних результатів.

4. Задоволення, гордість, підйом духу, коли можеш довести свою цінність як особистості або переваги над суперниками, коли тобою щиро захоплюються.

5. Веселощі, безтурботність, хороше фізичне самопочуття, насолоду смачною їжею, відпочинком, невимушеній обстановкою, безпекою та безтурботністю життя.

6. Почуття радості і задоволення, коли вдається зробити щось хороше для дорогих тобі людей.

7. Гарячий інтерес, насолоду при пізнанні нового, при знайомстві з вражаючими науковими фактами. Радість і глибоке задоволення при осягненні суті явищ, підтвердженні ваших здогадок і припущень.

8. Бойове збудження, почуття ризику, захоплення їм, азарт, гострі відчуття в хвилину боротьби, небезпеки.

9. Радість, гарний настрій, симпатія, вдячність, коли спілкуєшся з людьми, яких поважаєш і любиш, коли бачиш дружбу і взаєморозуміння, коли сам отримуєш допомогу і схвалення з боку інших людей.

10. Своєрідне солодке і красиве почуття, що виникає при сприйнятті природи або музики, віршів та інших творів мистецтва.

Обробка та інтерпретація результатів

Емоційні переживання розміщені в тому ж порядку, в якому вони наведені в списку; тобто на першій позиції зазначені романтичні емоції тощо для співставлення описів емоційних переживань з їх видами.

1. романтичні
2. акізітівні
3. праксичні
4. глоричні
5. гедоністичні
6. альтруїстичні
7. гностичні
8. пугністичні
9. комунікативні
10. естетичні

Кожне емоційне переживання отримало своє числове значення у балах. Першому рангу присвоюється 9 балів, другому 8б., далі по нисхідній. Десятий ранг отримує 0б. Саме така шкала (від 0 до 9) була введена для зручності математичної обробки даних та представлення результатів.

Додаток Г

Для дослідження впливу особистісних рис студентів-музикантів на їхню професійну мотивацію було використано скорочений варіант П'ятифакторного особистісного опитувальника ("Велика п'ятірка") BFI-10 в адаптації О.Сердюка та Б.Базими [31].

П’ятифакторна модель передбачає, що особистість людини містить у собі п’ять загальних і відносно незалежних рис особистості: екстраверсія, доброзичливість, усвідомленість (сумлінність), нейротизм, відкритість до нового досвіду. Кожен з факторів являє собою двополюсну шкалу. У такий спосіб є можливість отримати опис особистості з точки зору двох протилежних якостей.

Такий спосіб дає можливість представити людину двополюсно, враховуючи динамічну природу індивіда та розширюючи, таким чином поле спостереження.

BFI-10 дозволяє швидко оцінити п'ять основних рис особистості, які можуть бути пов'язані з різними типами мотивації. Дослідження цих зв’язків допомагає виявити, які особистісні характеристики сприяють певним мотивам діяльності у студентів-музикантів.

У використаному нами адаптованому опитувальнику BFI-10 дані риси згруповано у 5 шкал (табл. 3.5), що описують основні фактори особистості:

1) екстраверсія (extraversion, E) – виявляється у спрямованості на зовнішній або внутрішній світ.9 на 3

2) схильність до згоди (agreeableness, A), співпраці, доброзичливість – міра соціоцентризму(альтруїзму) як протилежності егоцентризму. 10

3) усвідомленість, сумлінність (conscientiousness, C) – виражає ступінь свідомого контролю за своєю поведінкою, діяльністю.

4) нейротизм (neuroticism, N) – міра чутливості індивіда до стресу, протилежність до поняття емоційної стабільності.

5) відкритість до досвіду (openness to experience, O) – відкритість та сприйнятливість до нового досвіду.

Переклад запитань BFI-10, їх відповідність шкалам та оцінку в балах подано у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

Опитувальник BFI-10 (шкали та їх оцінка у балах)

	Про мене можна сказати, що я…	**Шкала BFI-10**	Повністю не згоден	Скоріше не згоден	Важко відповісти	Скоріше згоден	Повністю згоден
1.	… замкнутий	**E**	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
2.	…зазвичай довіряю іншим	**A**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
3.	…дещо ледачий	**C**	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
4.	…добре справляюся з напруженими ситуаціями	**N**	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
5.	…схильний до занять творчістю	**O**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
6.	…без особливих зусиль знайомлюся і встановлюю контакти з людьми	**E**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
7.	…легко помічаю недоліки інших людей	**A**	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**
8.	…роблю свою роботу ретельно і до кінця	**C**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
9.	…швидко починаю нервуватись	**N**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
10.	…можу придумати щось нове	**O**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**

За отриманими результатами визначаємо рівень вираженості кожної з п'яти основних рис особистості.

Експрес-опитувальник BFI-10 немає чітко встановлених стандартів щодо числових порогів для певного рівня, оскільки він переважно використовується для оцінки відносних показників у вибірці. Оцінка буде проводитись 3,5-5.0б - вважається високим рівнем, 2,6-3,4 – середнім, 1-2,5 низьким.